

Szerda, decz. 18. „Gizella.“ Ballet 2 felv. Ezt megelőzte: „Egy csésze tea.“ Vigjáték 1 felv.
Csütörtök, decz. 19. Először: „Szép Ilon.“ Eredeti opera 5 felv. Zenéjét szerző Mosonyi Mihály.

Budai népszínház.

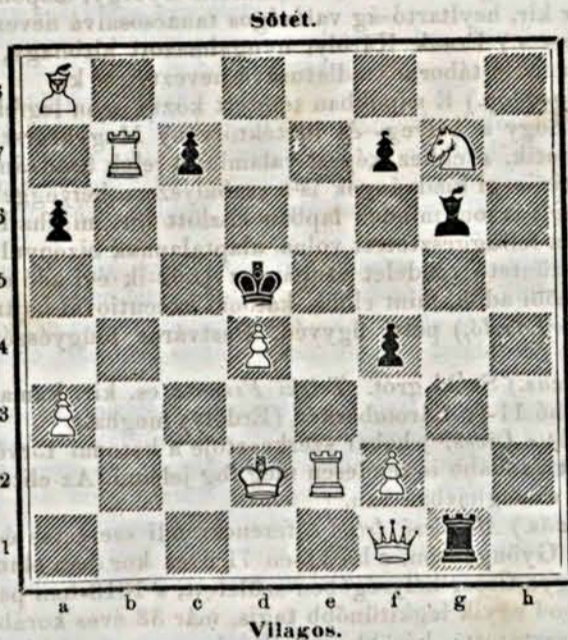
Decz. 14-én a budai népszínháznak ünnepe volt, megnyitására az első negyedéves emlékét ülte meg. Előttevaló nap a színház zárva volt, csak hogy annál jobban elkészülhessenek a másnapi előadásra, midőn Dobsa Lajos „István, első magyar király“ című új 5 felvonásos szomorujátéka először került színre. A közönség nagy reményeket kötött e darabhoz, mert már hetek óta folytonosan figyelemztették rá úgy az újságok, mint Molnár színlapjai. Nem is csalatkozott a közönség várakozásában, ha „István“ egyike Dobsa legsikerültebb darabjainak, meglátszik rajta a kiváló gond, melylyel megírta. Nem bocsátkozhatunk részletekbe, de irodalmunk érdekében örvendünk, hogy ismét egy színművel gazdagodtunk, melyben tehetséget s komoly művészeti törekvést látunk. A darab alapszemléje: a civilisatio és barbarismus vagyis a keresztényiség és pogányság közti tusa. Az egyik részen áll a korát megelőzőt István király, a másikon Vazul s a többi Árpád-herceg. Közben a civilisatio kinövése is van képviselve a német származású, armánykodó Péter hercegre. Ezek képezik a szomorujáték főalakjait. Azonban a darab legsikerültebb alakja kétségkívül Imre herceg, kinek jellemzése mindvégig következetességgel van kivéve. Azt a kifogást tehetnők, hogy nincs a darabban költői igazságszolgáltatás, mert István visióját, (jövőbe pillantását) mely elégtétel akarna lenni, a művészet nem fogadhatja el ilyennek. Másrészt azonban elismerjük, hogy a visio gondolata sikerült. A szép drámai nyelv az egyes jelenetek hatásos volta s azon körülmény, hogy a véletlen nem szerepel benne, — ezekben áll leginkább a darabnak elvitázhatatlan érdeme. Az előadás lehetőleg jól sikerült. A czimszerepet Molnár személyesítette; Imrét Bényei, Crescimírát Szépné, s Vazul Bihari sikerülten adták. A darabban előforduló románz, melynek zenéjét Reményi szerző s ugyanó adá elő, nagy tetszésben részesült. Dobsa, Reményi s a főbb szereplők zajos tapsokkal hívták. Az előadás csaknem 11 óráig tartott. A színház tömve volt. A mi a kiállítás illeti az meglepően fényes volt, s Molnár igazgató ügybuzgalmáról és izléséről tesz tanuságot. Nyilvános elismeréssel tartozunk itt azon hazai iparosainknak is, kik a színház ruha-és készlet-tárát nagy értékű és becses iparcikkeikkel gazdagították. Isten tartsa meg bennök ezen aldozatkész hazafui buzgalmat. Akkor lesz belőlünk valami, ha midőn kell, mindnyájan egy célra össze tudunk működni. — Ugyane darab még három egymásután következő estén ismételve adatott. A színház mindig megtelt.
Decz. 18. „Az ördög naplója.“
Decz. 19. „A Fogház.“

Szerkesztői mondanivaló.

5877. Északamerika. Detroit. Tóth K. mérnök urnak Örömmel vettük ön szives megemlékezését lapunkról s érdekes közléseit az unionisták táborában harcoló hős hazákról. Nem hal ki a magyar emberből a haza iránti szeretet semmiféle körülmények között. Öröndetes tünemény, hogy a messze távolban elsórt honfitársaink — újabb bizonyaink között sem veszítették el a meleg érdeklődést az ő haza iránt. Egyik viszonyaink ennek az is, hogy mindig nagyobb számban kapunk megrendeléseket: lapjaink példányaira, tengeren túli országokból. Az ég áldása kísérje önök lépéit!
5878. Lepény K. G. Az új küldeményt köszönettel vettük s ez a próbb műveknél hamarabb jutand hely. A feltételt szívesen teljesítjük.
5879. Zuárd vezér stb. Tehetségnék nyomai: de mélyebb tanulmányt s gyakori tollforgatást ajánlunk. Az eddigi kísérletet a nyilvánosság tüpróbáját még ki nem állának.
5880. Árpád. A beklüdtött művek költői melegség hiányában szenvednek. A gondolatok legtöbnyire köznapias, pr zai alakban jelennek meg. Például a „Magyar Zene“ dicsőítésére irt vers vége így szól:
„Csak egy ez, nincs sehol, dehogyan van ily nóta
„Széles e világon!!
„Mely ennyi benyomást tegyen, s átvezessen,
„Egy rövid percz alatt: annyi mennyországban.“
Ily beszéd még egy mindennapi újdonság szájában is nagyon mindennapi volna.
58 1. Szilagy-Somlyó. B. J. Szerettük volna közzé tenni a szomorú esetet, de úgy látjuk, hogy az mégis csak családbeli magánügy, mely nem hírlapi közlésre méltó. Hitvestársak egymás-közti ügyeibe belezólni, nem a mi dolgunk. Egyéb tudósításait szívesen vesszük.
5882. Tisza-Abad. K. K. Int zkedtünk, hogy lapunk oly buzgó olvasója, mint ön, a kívánt számoknak okvetlen birtokába jusson.
5883. Par-buty. R. J. A czimszalagon látható „Bács“ szót Bácsnek olvasták. Innen a zavar, mely már el van intézve.
5884. Debreczen. A „Hortobágy“ szerk. Sajnáljuk, hogy kiadónk a kívánt metszvényvel nem szolgálhat — levén annak még itt is egyéb r-nelvetése.
5885. Paszto. P. Vilmos. Egy vidéki előfizetők tudja va velünk, hogy az ön által keresett 1859. évi V. U. tejes példány, beketve, az előfizetési áron kapható Szüksége van-e még önnek reá? (Ugyanonnán 1854 július havától kezdve 1860-ig bezárólag minden évfolyam. borítékba kötve. külön is megrendelhető).
5886. Eör. (Szaboles). Merges kis névelten tudósítás, de hasznát nem vehetjük.
5887. H. Nanas. B. P. L. Köszönettel vettük az új küldeményt. A példány ki van rendelve.
5888. Közégyvár ostroma. Közöltetni fog.
5889. Mult és jövő. Jelen viszonyok közt épen nem adható. Hasonlót kell mondanunk a másik költeményről.
5890. Kafosa N. P. Hogy mult számunkból az arczkép elmaradt s hirtelen más ezikk foglalá el helyét, annak megvan az ő „elhátríthatlan és kibeszélhetlen akadályokban“ rejő oka.

SAKKJÁTEK.

104-ik számú feladvány. — Engel Imrétől (Pesten).

Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

A 94-ik sz. feladvány megfejtése.

(A szerző megfejtése szerint.)

Világos.	Sötét.	Világos.	A) Sötét.
1) Bc4 - e4	f5 - e4: A)	1)	d8 - d5
2) Vf4 - f1	Ff6 - tetsz. sz.	2) Be4 - e5: †	Ke6 - d6
3) Hd3 - e5 †	d6 - c5:	3) Be5 - e6 †	Kd6 - e6:
4) Vf1 - a6 †		4) Hd3 - c5 †	

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Nagyváradon: báró Meszéna István. — Pesten: Cselkó György. — B.-Ujvároson: Kovács Lajos. — Parabutyban: Rothfeld József. — Gyula-Fehérvárott: Horváth Lajos. — Kis-Tapolcsányon: Büttner Géza. — Kecskeméten: Horváth György.
Sajnáljuk, hogy e szép és nehéz feladvány Hd3 - e5 első lépéssel is megfejtendő. Ezt eleinte mi magunk sem vettük észre, azért nem vettük tekintetbe a báró Meszéna István urtól már rég beérkezett helyes megfejtést, s tüztünk ki új határidőt.

A 99-ik sz. feladvány megfejtése.

(Cook I. B.-től New-Yorkban.)

Világos.	Sötét.	Világos.	A) Sötét.
1) Hd6 - f7 †	d7 - d6 A)	1)	Ke7 - e6
2) Fc5 - d6: †	Ke7 - d7	2) Hf7 - g6 †	Ke6 - e5
3) Bf3 - e3	d5 - d4	3) g2 - g4	d5 - d4
4) Be3 - e7 †		4) Bf3 - f5 †	

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Nagyváradon: báró Meszéna István. — Pesten: Cselkó György. — B.-Ujvároson: Kovács Lajos. — Szekes-Fehérvárott: Weszely Ele. — Parabutyban: Rothfeld József. — Gyula-Fehérvárott: Horváth Lajos. — Kis-Tapolcsányon: Büttner Géza. — Pásztón: Kovács Zsigmond. — Kis-Szállási pusztán: Paszták fia. Kecskeméten: Horváth György.

HETI NAPTÁR.

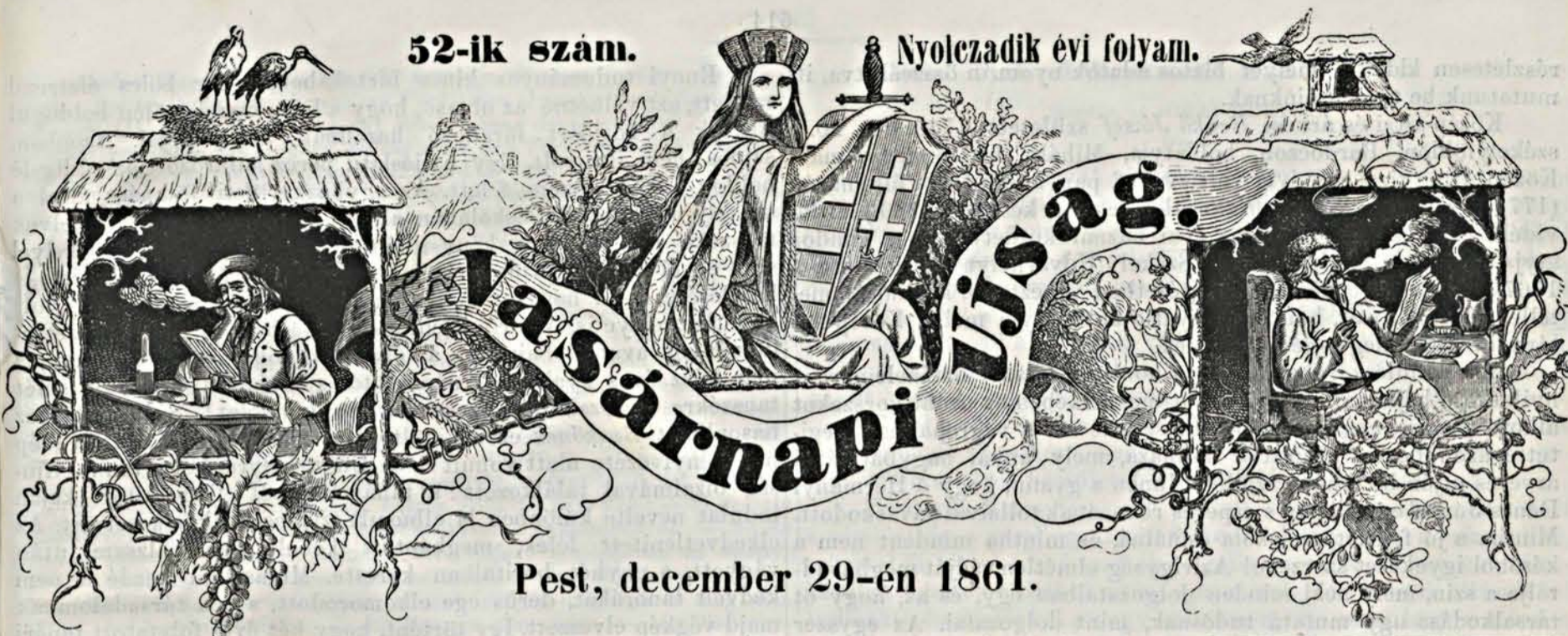
Ho- és hetinap	Katholik. és P. otest. naptar	Gör.-orosz naptar	Nap-		Izraelit. naptar	Hold-	
			kelet	nyug.		kelet	nyug.
December.							
22 Vasár.	F 4 Zeno. Fl	F Beata	10 A 26 Her.	7 45	4 12 13	9 55	10 28
23 Hétfő	Viktoria sz.	Viktoria	11 Dániel	7 45	4 13 20	11 9	10 48
24 Kedd	Ádám és Éva	Ádám. E	12 Spiridon	7 46	4 13 21	*	* 11 10
25 Szerda	B. Nagy Ka	B. N. Ka	13 Eustrat	7 46	4 14 22	0 25	11 33
26 Csütör.	Istvan vért	Istv. v.	14 Thyrsus	7 47	4 14 23	1 42	11 57
27 Péntek	János ap. év.	János	15 Klouthur	7 47	4 15 24	3 1	0 29
28 Szomb.	Apró szent.	Aprósz.	16 Aggeus	7 47	4 16 25 17 Sab.	4 22	1 8

Holdnegyed: ☾ Utolsó negyed 24-én, 1 óra 8 perczkor éjjel.

TARTALOM.

Királyi Pál (arckép). — Karácsony napján. Soós Miklós. — A debreczeni kastély. (Folytatás.) Jókai Mór. — A magyarok régi vallásos szertartásai. (Folytatás.) Kondory József. — Tiszai jelenet a „Bánk bán“ című operából (képpel). — Pápai evang. templom terve (képpel). — Régi római polgárok jellemvonásai Kis Elek. — Történelmi kalászatok. (Vége.) Lehoczky Tivadár. — Aranymondatok. (Folytatás.) — Tárház: A kalászatok. (Vége.) Lehoczky Tivadár. — Nevelésügyi jeltévő Carlópagó. — Irodalom és művészet. — Van, a ki ránk gondot visel (képpel). Györy Vilmos. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Közintézetek, egyletek. — Baleset — Mi újság? — Nemzeti színház napló. — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Heti naptár.

Felelős szerkesztő Pákh Albert: (lak. magyar-utca 1. sz.)

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében 1 1/2 iven jelenik meg. Előfizetési díj Buda-Pesten hazhoz küldve vagy postal úton külön a Vasárnapi Ujságra félre 3 ft., a Politkai Ujdonságokkal együtt 5 ft. újpénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó. (Szerkesztőség szállítás: magyar-utca 1. szám.)

Benkő József.

(1740—1814.)

A munkás írók megérdemlik, hogy emlékezők a hazafianál koronkint megújítsák. To 147.

Egy szakadatlan munkásságban áldást harmatozó hosszú pályát, egy erős székely jellemet, melyet magasztos életcélja felé haladásában, mint árbócot a viharok, s köszlát a háborgó tenger hullámsapkodásai, nem birt semmi sorsviszály megtörni, szerep köréből kiüldözni, — mutatunk be t. olvasóinknak.

A szellemi tusában edzett ily bajnokok mély vonásokkal jelennek meg egyes korszakokat, s ha jönnek is utánok viadorok magasb eszmékkel, hatalmas elvekkel s diadalt biztosító erősebb gygyverzettel, csak mint újabb daliák jelennek ök meg az emberiség szellemvilágában, anélkül, hogy régi nagyságot homályba borítva a feledésnek adnának át; mert a valódi nagyság az marad, minden időn keresztül.

Benkő József, ezen székely Mabilion, vagy — miként a nagy Kazinczy Ferencz öt jellemzőleg nevezi — Erdély Kovachich, mult századú nagyhatású irodalmárainknak azon egyik kitünő bajnoka, kire büszke önérettel mutathat a magyar. főleg napjainkban, midőn legszentebb érdekeinkkel együtt majd minden jogos tulajdonunk kétségbe van vonva, kérdéssé téve, s a vaksággal határos tudatlanság, a Dümmler, Schwammel, Rüsler-féle bosszantó orozatlansággal párosulva, nem átálja tagadni szellemi életünk létezését, s vakmerőn azt állítani, hogy öszves irodalmi termékünket egy ruhakosárban képes volna elvinni. Ha gyümölcsstelen nem volna, aljas elfogultsággal szembeszállani, elég volna egyszerűen irodalmi bajnokaink zómére utalnunk s csupán történetirodalmunk kincses szekrényét megnyitnunk, de a kit szűkebltsége vaksággal vert meg, az sehol nem láthat egyebet botor agyá-

BENKŐ JÓZSEF.

nak ábrándszüleményeinél. Ime, most is egy dicső bajnok emlékét nyitjuk itt meg, ki szerény nevének különösen történetirodalmunk mezején szerzett jeles munkálataival örök diszt és halhatatlanságot. Ögyedül egymaga, a nemzeti irodalom újjászületése időszakában, annyi írott munkával gazdagítja a magyar nemzet szellemi tőkét, hogy ócsárlóink kosara épen nem, sőt talyigájok is alig volna képes mindazt tova szállítani. Egy érdekes családi kis könyvtárt képez azok öszlete.
A magyarban a nemzeti történelem iránti érzék egyidejű viszontagságos életével. A nagy ösök dicső emlékeit tisztelték abban minden időszak nemzedékei. Ezt tanúsítja a legrégebb koriratok, évkönyvek s naplójegyzetek szakadatlan láncolata, történetkönyveink terjedelmes kötetei. Erdély különösen gazdag egyes időszakok eseményeinek feljegyzéseiben. A bajnok, ki a dicsőség mezején harcolt jog és szabadsáért, nem késett a beállott rövid békeidőt az elviharzott események rajzára fordítani: innen a számos emlékiratok, korrajzok Erdély kitünőbb szereplőitől, melyek családi drága ereklyékként szállottak át ivadékról ivadékra, főleg a nemzeti fejedelmek korában, midőn nyelvünk a fejedelmi tanácssteremben, törvényhozás és közigazgatásban s a családi élet körében, mint a nemzetiség védelke, kizárólag szerepelt s általános dívatnak örvendett. — A lelkes eldődők ezen nagyhorderejű hagyományai varázserintéssel hatottak Benkő József szellemére, s már viruló élet-szakában majd egész figyelmét s tetterejét magukhoz ragadták. A hivatásával öszhangzó tért hévvel foglalta el, s munkás keze alatt egy elbájoló viránya mosolygott fel az erdélyi magyar történetirodalomnak, mint ez a nagy ember dicső életpályájának történetű rajzából

részletesen kiderül, melyet biztos adatok nyomán összeállítva, itt mutatunk be t. olvasóinknak.

Közép-ajtai és árkosi Benkő József született 1740. dec. 20. a székelyföldön, Bardoczon, hol atyja, Mihály, huszonnyévi, majd Közép-Ajtán tizenévi évig ev. ref. pap, s ez utóbbi állomásán (1775.) egyszersmind egyházközségi jegyző, később (1780.) erdélyi esperes. Tanulását az apai háznál kezdte meg, gondos atyja vezérlete mellett; majd Székely-Udvarhelyre képezetett, s 1767-ben a nagy-enyedi fő tanintézetben végezte be kitűnő előmellel tanulmányait, honnan hanyatló korú atyja mellé, Közép-Ajtára, hivatott meg segédlelkésznek.

Már tanuló korában kitűnt a homisze s hazai történelem iránt nyilatkozó hajlama. Ekkor villant meg lelkében az utóbbkorszakot alkotó Transsilvania eszméje. Élesztette ezt s végrehajtását segítette azon becses kéziratok halmaza, mely anyai nagybátyjáról árverés útján birtokába szállott. Innen a gyanu, hogy ő Hermányi Dénes József enyedi pap s esperes rokonának tollaival páváskodott. Mintha a jó fejeket az iskola csinálná, és mintha mindent nem a későbbi igyekezet szerzene! Azirigység elméletlen vadját meghazudtolja a szin, mely neki minden dolgozataiban egy, és az, hogy őt társalkodása úgy mutatá tudósnak, mint dolgozót. Az egyszer felébredt eszme őt nyugodni nem hagyá. Egyházi hivatalának legott első éveiben Erdélyt összeutazta, s valahol csak régi kéziratokat találta, nem lelt nyugtot, míg ajándékul vagy lemásolva magáévá nem tevő. Átvizsgálta a köz- és magánlevéltárakat, honnan a céljáról szolgáló érdekes feljegyzéseket lemásoltatta, maga is többet irt le négyzást ivnél. Levelezéseivel a hon értelmiségénél egész szellemi forradalmat idézett elő. Magánosoktól több mint ötszáz érdekes választ nyert, melyeket ügyesen használt fel dolgozataihoz. Ezen utakon szerzett tömérdek kincs alapján sikerült neki az erdélyi fejedelmi korszak tekintélyes számu magyar történetírót egy rendszeres egészben összeállítani.

A tudományok mezején kifejtett rendkívüli tevékenységének híre a királyi-széki felhatott. Mária Terézia, a kolozsvári lyceum történettudományi tanszékével tisztelte meg őt; de a falusi egyszerűség igénytelen fia sokkal inkább hájtá le a szabad szegénység kösziklőire, semmint a függés bársonypamlagára. Ő székelyföldi magányában tovább is kedvenc tanulmányainak szentelte hivatalorából fenmaradt idejét, s buzgó törekvéseivel a művelt külföld figyelmét is kiérdemelte. Erdély csodaszervi barlangjairól irt munkájaért a harlemi tudós társaság tagjává választott. — Itt kell megemlítenünk, hogy az ernyedeti szorgalmú hazafinak, történettudományai mellett, másik kedvenc tárgyja volt a növénytan tág mezeje, melyet végső életszakában is szenvedélyvel s egyszersmind haszonnal gyakorolt. E tudományokban is alaposága mellett tanuskodik a Benkő-féle csövörics (epilobium Benkőianum) s a kordoványkészítésben használt közép-ajtai szkumpia (eczet- vagy timár-szömörce, rhus coriaria Linnéi) nevű, általa e célra ajánlott székelyföldi növény, melynek iparhasznáról szóló munkájaért őt I. Ferenc király 1797-ben húsz aranyat nyomon nagy érdempénzzel jutalmazta meg. Növénytan műnyelvünk tekintetéből is méltányolnunk kell Benkő József kitartó buzgalomát. E tudomány hazai nyelvünkön ő előtte gyenge kísérletként nyilatkozott. *Bejthe István*, a XVI-ik században első lépett fel nálunk e téren. (Stirpium Nomenclator Botanicus. Antwerp. 1583.) Azóta Benkőig mély csend állott be, ki Linnének akkor még új rendszerét sikerrel tanulmányozta, s a nemzeti nyelv öntudatos kezelése által utat egyengetett a debreczeni "Magyar Fűvészkönyv"-hez. Könnyítették e téren, valamint a tudományok egyéb szakaiban is buzgó igyekezetét gazdag nyelvismeretei; a mellett ugyan, hogy a francia, olasz, német, hellen, héber s örmény nyelveket értette, beszélt a nemzetin kívül a latin, oláh és cigány nyelveket, sőt késő agkorában, egy a török fogságból haza került főhadnagy barátjától nyert, olaszul magyarázott török nyelvtan és szótár segítségével, jól elhaladt ezen nyelv ismeretében is. Nem csekély mértékben tulajdonítható gazdag nyelvismereteinek azon könnyűség az egyházi szónoklatban, hogy többször hevenyeseiben is remekelt.

Hogy a folytonos szellemi működésben életereje idő előtt ki nem merüljön, ügyes fogással jökor vonta munkakörébe, a fűvészet mellett, a gyümölcsfa-tenyésztést és díszkertészetet is. Három szép terjedelmű kert virult fel Közép-Ajtán ápoló gondjai alatt, melyek tanusítják, mint tudta ő a szepet összekötni a haszonnal.

Ennyi tudományos kincs birtokában, s ily böles életrend mellett, azt vélhetné az olvasó, hogy a béke csendes ólén boldogul folytak a közbéért fáradozó hazafinak aranynapjai. Azonban, sajnos! nem így volt. Egy baljóslatu perc határozott az eddigelé boldog ember jövője felett. Az egyházközségi főtanács által a székely-udvarhelyi főiskolában a hittudományok s keleti nyelvek tanszéke elfogadására kényszerítettén, megrendült kedélyvel vált el 1788-ban gazdaságától s nejétől, kit ősi kisdéd birtoka kezelésére honn hagyott. A szerencsétlen választásnak olyan volt a következménye is. A történelem mélyelmű buvárát, a természettudományok avatott bajnokát az elvont tudományokra szorítani, a már húsz éves gyakorlati népoktatót s egyházi tisztviselőt ismét tanszékére erőszakolni, szerencsétlen gondolat! Számíztetéshez hasonlított Benkőnek ezen kiköltözése szülőföldjéről. Habár szép híre fényvezete alatt vonult is be Udvarhelyre, hol a tanuló ifjuság bizalmával találkozott: a tanártársaság ellene kitört kaján indulat nevelte különben is elbűsült szívének titkos keserveit. Az elkedvetlenített lélek, megbántott kebel gyógybalzsam után vágott, s enyhét borítalban kereste. Mulasztani kezdé a nem kedvelt tanórákat, derűs ege elkomorodott, s ő a társadalomnak majd végkép elveszett. Így történt, hogy két évig folytatott tanári hivatalában kétszáz m. forinttal nyugalmaztatott 1790. Ezután újra ősi birtokán élt megvonulva régi kedvencfoglalkodásai között, csak gyéren tett felszólítva halotti beszédekkel papi szolgálatot. Két év elteltével 1792-ben Kőpeczen vállalt ismét egyházi hivatalt, honnan hat év múlva — minthogy az elgyengülés miatt kért papi segédlet tőle megtagadtattott, — visszaköltözött másodszer is Közép-Ajtára. Öregsége terhes napjaiban sajnos hibájába mindinkább elmerülve, elméjének ebből eredt elborultságában, s egyszersmind a szükségűl is kényszerítette, jutalomért számos tiltott összeeskettetést vitt végbe, miért perrel támadtattott meg. Felelete a törvényszék ítéletére az volt, hogy ő nem büntetést érdemel, hanem hogy a prytaueumban holtig tápláltsassék. Birái birságban maraszták el, de maguk fizették le azt. És ő e filléreket a haza oltárára lerakott következő nagyértékű szellemi tökékekkel hálálta meg:

I. Nyomatásban megjelent munkái: — 1) *Banoniai mesa*. N.-Enyed. 1764. Latinból magyar versekbe fordított munkácska, melyet egy Enyedre telepedett könyvnyomató segélése végett, még mint tanuló, nyomtatott ki. — 2) *Imago specum M. Principatus Transsilvaniae admirandorum*, Harlem. 1774. 8r. — 3) *Transsilvania, sive Magnus Transsilvaniae Principatus, olim Dacia mediterranea dictus, orbis nonnulli satis cognitus, nunc multifariam ac strictim illustratus*. Első vagy általános rész. II. köt. Bécs. 1778. 8r. Második kiadás. Kolozsvár, 1833. 8r. A harmadik rész, mely a magyar, székely és szász föld különös ismertetését adja három kötetben, még nincs ki nyomtatva. — 4) *Milkovia, sive antiqui episcopatus Milkoviensis, per terram Transilvanicam maxima Dioeceseos suae parte olim exprorecti explanatio quam ex variis certisque monumentis ad illustrandas res praesertim ecclesiasticas Transilvaniae, cujus etiam Chorographia hucusque desiderata exhibetur, concinnavit Josephus Benkő*. II. köt. Bécs, 1781. 8r. — 5) *Téli bokréta*, vagy Tornyai Borbára felett elmondott halotti beszéd. Szében, 1781. 4r. — 6) *Erdélyi oláh nemzet képe*. Lefesté III. könyvekben Benkő József, közép-ajtai prédikátor, erdélyi esperes, és harlemi tudományos társaságbeli tag. Első könyv. Pozsonyban. Nyomatattott Paczkó Fer. Agoston által. 1785. 8r. (V. ö. Uj M. Muz. 1854. V-d. füz. 424, 425. II.) — 7) *Olcsó érczeket arannyá változtató erdélyi magyar Alchimista, vagy Fogarasi Pap József élete*. Kolozsvár, 1785. 4r. — 8) *Dialectae, sive rectius Comitia Transilvanica, eorumque decreta, quae vulgo adpellantur articuli dialectales*. Pars I. Cibinii et Claudiopoli. 1791. 4r. — 9) *Imago inclytae in Transilvania nationis Siculicae historico-politicae, exprobatissimae historicae, et cum primis legibus patriis atque comitorum decretis, sive articulis dialectibus, adumbrata*. Cibinii et Claudiopoli, 1791. 8r. — 10) *Ugyanez magyarul is kijött e cím alatt: Az erdélyországi nemes székely nemzetnek képe, mely Benkő József által összevázolt, és magyarra fordított, és néminemű toldásokkal meg bővített L. S. K. által. Kolozsváron, 1806. 8r. — 11) *Közép-Ajtai dohány, melyet nemes Erdélyország gyűlése alkalmosságával Kolozsvárra eladni küld B. J. Szeben, 1792. 4r. — 12) Közép-ajtai szkumpia, vagy a rhus coriaria természetese módja és használata*. s. l. 1796. 8r. — 13) *Politica Trinitas Transilvanica, sive Unio trium in Transilvania receptorum nationum triaque earum sigilla ut et insignia*. (Kijött-e, bizonyosan nem tudatik.) — 14) *Kiadta Bethlen Farkas történetét előbeszéddel és mutató táblával*. Szében, 1782—1790. 8r. Hat kötet. — 15) *Van növénytanú névjegyzéke latin, magyar, német, francia nyelven, melyet 1780 irt. Megjelent Nomenclatura Botanica cím alatt Molnár János magyar könyvházban. I. 319—432 l. 1783. s ugyancsak Veszeltzi Antal fűvészetű könyvében 1798. — Ugyancsak Molnár könyvházának II. D. 405—432 l. van tőle *Nomenclatura Vegetab.* cím alatt, mint látszik, kivonatan a növények latin, magyar, oláh névjegyzéke, irta mintegy pótlékl a fentebbihez 1781. — 16) *Windisch***

A debreczeni kastély.

Regény. — JÓKAI MÓRTÓL.

(Vége.)

„Ad arma! ad arma! ad arma! hangzott a riadó a debreczeni kollegium kapuin belül, midőn megtudták odabenn Keresztszegi elfogatását; mert ámbár a seniorok értesítve voltak a tanács által előre az eseményről s a vigiánok által bezáratták a kapukat, nehogy az ifjuság valami garabonciát kövessen el, azok még is megtudták azt az ablakon keresztül felkiáltott sürgönyökből, s egy pillanat alatt pad alá voltak vágva a studiumok és kalamárisok, feltörve a szekrények, mikben a tüzező botok álltak s azután a kaput kivetni sarkából, az épen csak egy gondolat volt.

— Ad arma! árulás van a városban! kiáltozá végig a vásártéren Ormándy; a nehéz „első botot“ forgatva feje fölött: „incendium!“ ég a város becsülete! Elfogták Keresztszegit.

„Elfogták Keresztszegit!“ zajdult végig a vásáros nép között a rémkialtás; s azzal egyszerre fölkeveredett a világ; a csizmadiák, szüirszabók hirtelen szétszedték sátraikat, s vállakra vetve a sátorkarókat ügettek a diákok után; a hentesek előrohantak állásaikból taglólkál és fejszékekkel s hogy minden módja meg legyen adva a széklármának, nehány polgár elfoglalta a kistemplom tornyát s a zendülő szivajban egy félrevert harang gyászkondulása kezdett szólni.

A tanácsot nem lepte meg a zendülés. Fel voltak rá készülve, még pedig nem patkószegekre töltött ágyukkal, nem spanyol lovasokkal, avagy petárdákkal, hanem a debreczeni magyar polgár rettenetes phlegmájával.

Még az ajtókat sem zárták be, nehogy azokban is valami kár történjék, jöhessen, a ki jönni akar a tanácsterembe, mint egyékor.

Humanissime Ormándy volt a legelső, a ki berohant az ajtón, s fustélyát plántálva maga elé, rettenetes mennydörgő hangon elkiáltá magát.

— Ki volt az a vakmerő, a ki elfogatta Keresztszegi bíró uramat?

Igyártó nagy malátiával szólott erre a haragos diákhöz. — Kicsoda kend? hogy vetődik kend ezen helyre? — Nevem Ormándy Gábor, felelt a diák kegyetlen basszus hangon. Első masinista és nagy botos, nem különben első bassista a kollegiumban. Hát kend kicsoda ott az asztal végén?

A betódult diákság rettenetes bruhahával fogadta e furcsa interpellációt, melyben anny igazság volt, hogy Igyártót csakugyan nem tartozott még senki azon a helyen illetékesen elismerni.

Erre a főjegyző állt föl helyéről s szurós, gunyolódó orrhangon felele Ormándynak.

— Ha kegyelmed studiosus, lásson a studiumok után. Ha kegyelmed első bassista, praecanaljon az auditoriumban; ha kegyelmed excedálhaték, bajoskodjék otthon a carcerrel és a pedellussal; a tanács dolgainak pedig hagyjon békét.

Ormándy nem hagyott neki többet beszélni.

— Minthogy pedig azonkívül debreczeni polgár is vagyok; számon kérem, ki vezette fogságra választott főbiránkat, s ki tett helyébe mást, a kit mi nem választottunk?

„Igen! követeljük Keresztszegi szabadon bocsáttatását!“ kiálta több hang a tömeg közül, mely lehangzott a piacra, s megsaporodva ezernyi torok ordításával tért megint vissza.

A tanácsbeliek készen voltak a jelenetre. A mint a terem megtelt a lázadó néppel, mindenik tanácsos vette a süvegét s föltette fejére.

Főjegyző uram volt a példaadó: Szép, nagy nyersprémes kalpagja volt, veres kiftýgővel, azt magas, kopasz homlokára nyomva, hivatalos hangon monda:

„Kocsma, nem tanácssház!“

E szóval rendesen minden hivatalos ténynek félbe kelle szakadni. De humanissime Ormándy, a mint ezt meglátta, hosszú legény volt, hirtelen, mint a lecsapó kigyó, áthajolt az asztalon s elérve hosszú hordtávolu kezével főjegyző uram fejét, lekapá róla a süvegét.

Azonmódon a többi tanácsos fejről is egyszerre elragadozák a süvegeket s így képtelenné tevék őket a gyűlés profanatiojának legalább jelvényessé tételére.

A tanácsos urak a méltatlan bánásmódra egészen felgerjedé-

Ungarische Magazin-jában van két munkája németre fordítva ily cím alatt: *Beschreibung des ehemaligen Türkischen Gouvernements Szolnok in Ungarn*. (II. köt. 303—308. l.), és: *Beschreibung des ehemaligen Zustandes der jetzigen Theile von Ungarn, welche unter dem Türkischen Joche seufzten, aus Paul Thaur's Handschriften*. (III. köt. 478—490. l.)

II. Nevezetesebb kéziratjai. — 1) *Filius Posthumus*, vagy az Erdővidéki Ref. Tractus ismerete, a Reformation kezdve 1771-ig. — 2) *Synodi Erdődensis Geminatae, prior Generalis a. 1545. altera a. 1555. in oppido Erdőd celebratae*, az ezekben megállapított hitcikkelyekkel együtt. A végén *Chronologicae Consignationes de Magnifica Dragflorum Familia ab a. 1383. 25. plagul*. (Mindkét kézirat az erdővidéki esperesség levéltárában van.) — 3) *Közép-ajtai készítésű spanyolnász* stb. Irtá 1790. — 4) *Flora Transsilvanica*. Ezen az erdélyi növényekről szóló kézírata, melyet mind halálaig nagy gyönyörrel folytatgatott, vésnégeben legnagyobb kincs volt. — 5) *Nobilis Siculus non pluribus obligatur in Principem, quam nobilis Hungarus*. — 6) *Maria Christierna in numerum legitimum Transilvaniae principum relata*. (Emliti maga „Tudósításában.“) — 7) *Szekély-Udvarhelyi Novitius Déd*, vagy azon iskola esmérete, melyet 1773. irt és az akkori professornak átadott. (Lásd: Frass. Tom. II. pag. 295.) — 8) *Székely lakodalom*, vagy székelyek menyegzői szokásairól és asztalaikról. — 9) *Az erdélyi nemesek catalogusa*. Ezen sok ivre terjedő munkájában az erdélyi nevezetesebb családok és személyek betűrend szerent voltak leírva; hogy ez, valamint a 4. és 5. szám alatti kézirat, melyet öregségében még nála látott, hol legyen, életírója, Benkő Ferenc, nem tudja. — 10) *Tudósítás az Erdélyi historiája iróinak magyar nyelven találtató kézírásairól*. — 11) *A Hóra-világra vonatkozó számos iratai*, gr. Kemény József gyűjteményében. — 12) *Ön-életrajza*. (Saját kézírata gr. Kemény József gyűjteményében.)

Ennyi munka terhe s a közbevegőült viszontagságok alatt naponként roskadozott ereje, s neje halálával (1805.) addig jó karban volt gazdasága is pusztulásnak indult. Életének alkonyát József fia körében töltötte, folytonosan szegénységgel küzdve, de az olvasással s gyógyónvények gyűjtésével mindvégig fel nem hagyva. Közép-Ajtán áldozott le neki utólszor a nap, d. c. 28-kán, 1814. épen midőn hetvennyévi életét betöltött. A hanyatló öreg felöltözve várta fia szobájában, mint örök béke hírnökét, a halált. Egy erős gyomorfájdalom rohama alatt fia ápoló karjai közt összerokadt . . . s szíve nem vert többé. Tetemei a középajtai sarkertben azon hársfa árnyában pihennek, mely szülei s rokonainak hamvait jeleli. „Emlékezzét, emlékezzét nek! mert e hazában olyan sok jeles sirján ingatja vándor fuvalom a feledésnek tüskébkrait.“ Erdély magasztos érzettel mutathat a hársra, hol Klio virraszt a halhatatlanság könyvével s annak lapján a költő jóságával:

Századok zengnek s maradvékainknak

Ald maradvéká

Vass József.

Jertek vissza . . .

Olyan csendes, hideg keblem,
Mint tében a madárfészék:
Elszálltak belőle régi
Lakói, — a szenvedélyek.
Csendesen pihenő tő az,
Még nincs nyugta, boldogsága . . .
Régi vágyak, szivküzdelmek,
Értetek sohajtok újra!

Ez a kínos nyugalom, oly
Fáslutá teszi lelkeket . . . !
Szívem zugó patak medre . . .
Melynek forrása berekedt.
Nem viritanak körülte:
Elszáradtak a virágok,
Jertek vissza tündérlálmak,
Ködbe vesző szép ábrándok!

Ez iszonyu nyugalomban
Sötét éjfé az élet . . .
Hogyha szívem nem dobogna,
Elfelejténém, hogy élek . . .
Hosszu, hallgatag éj után
Feltűnik a hajnalcsillag . . .
Oh jőjtek vissza újra:
Régi vágyak, régi álmalak . . . !

Csatatér volt keblem egykor
Szenvedélyek küzdtek benne.
Elfáradott . . . megpihent, és
Újra kész a küzdelemre.
Rajta ismét! hiszen ugyis
Küzdelemből áll az élet . . .
Oh jőjtek újra vissza,
Rég leharzolt szenvedélyek.

Nézem a csillagos eget,
S szent áhitatra nem éleszt;
A természet egy hitvány kép,
Melyben nincs szellem, nincs élet.
S mi volt hajdan? . . . búbjós kép.
Öröktavas bokrán, fűján . . .
Minőt csak angyal álmodik
Menyegzője éjszakáján.

És szívem most sötét, csendes,
Denevértől lakott barlang.
Nincs a ki felkiáltozza:
Csendesen pihen a viszhang . . .
Virágtalan kopár sirdomb
Széles sívár pusztaságon.
Oh jer vissza szerelmem, te
Büvbősbajos tündérlálm . . . !

Szonjuhozó csendes berek . . .
Fonyadni kezd a lombsátor . . .
Mért nem jön reá zivatar:
Barna felleg, sűrű zápor . . . ?
Vihar után szivárvány kél . . .
Uj lombot hajt a fonyadt fa . . .
Rég megharzolt szivküzdelmek
Oh jertek még egyszer vissza!

Hadd legyen életem ismét
Szerelmemek csatatére:
Hogy ha a viwandó harzolt
Lepereg is szívem vére . . .
Ugy mosolyog a bimbó is,
Mikor kebele megreped . . .
Szerelmemben megrepedni
A szívnek is kérezeret.

Körödy B. Sándor.

nek; többen követelék süvegeiket vissza; a mikre voltaképen még azután is szükségük lehetett, s kezdték a latinságot saját nyelvén, azaz diákiul fenyegetni, a miből nagy lárma keletkezett.

— Silentium! Kialta Ormándy, végig vágva bunkójával a hosszú asztalon. Üljön le a nemes tanács. Most csak a süvegeket még, később majd talán a fejeket!

E martialis rendreigazítás után átlátták a tanácsurak, hogy csakugyan legtöbbre lehet menni az elébbeni taktikával, a vis inertiaevel, a hol a jus pugionist kell leküzdeni, s leültek helyeikre szépen.

Ormándy e tusakodás közben kezébe kaparintá a jegyzőkönyvet.

— Hallatlan ez! Keresztszegi fogságra ítélve, azért mert bátor és vitéz vala.

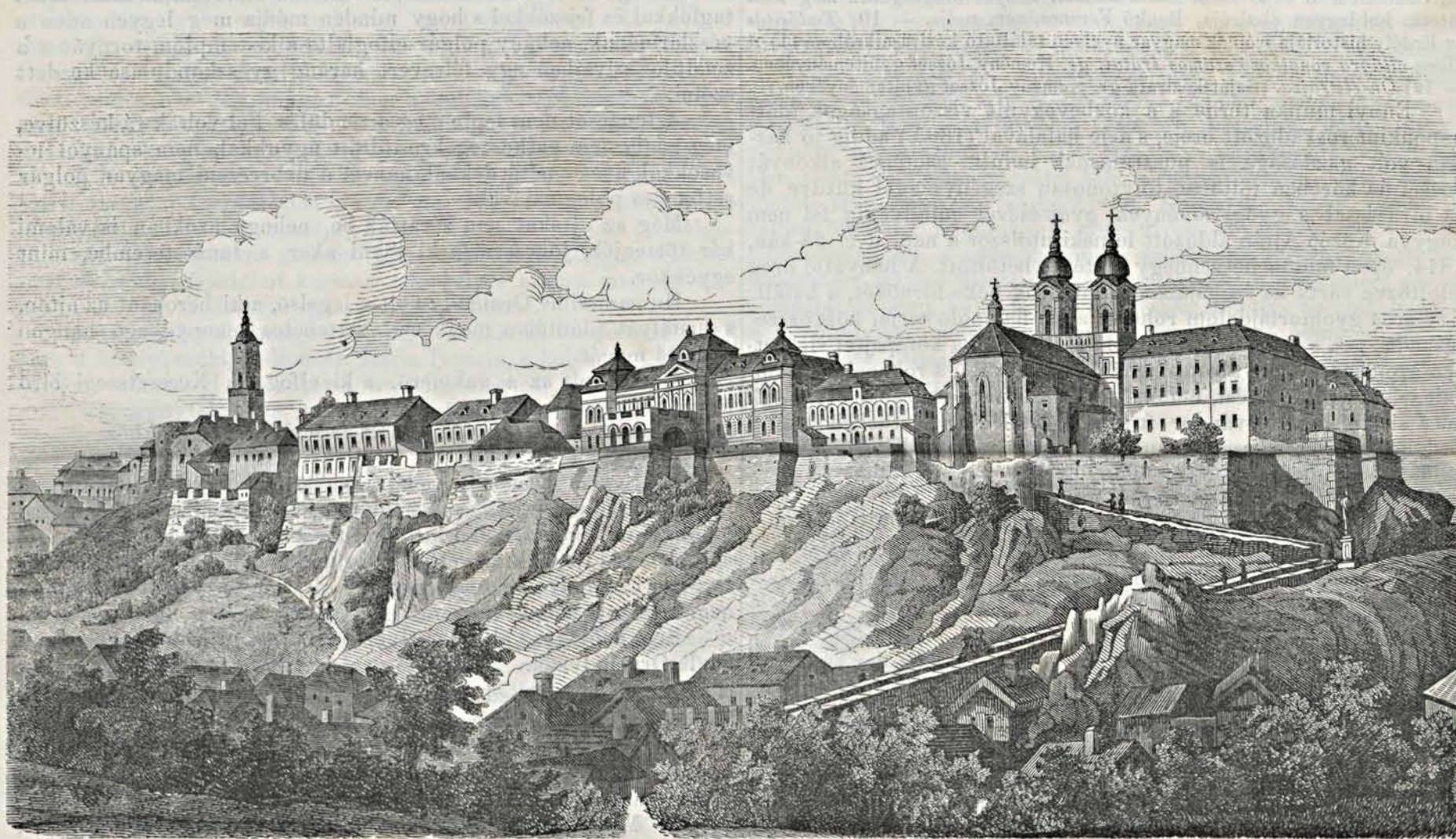
Azzal kapta a nagy ólomkalamárist az asztalról; s így szólt a tanácsához.

— Akarja-e a nemes tanács e decretumát rögtön megmásítani? (Senki sem felelt.) Jó, nem akarja. Tehát majd én rádom az utolsó áldást. S azzal a határozatot végig önté tintával; az üres kalamá-

Az egész zajgó néptömeg lecsendesült.

Keresztszegi szava semmivel sem volt határozatlanabb, mint egyébkor.

— Szülötthazám fiai! A nemes tanácsot ne vádolja senki: ők akképen cselekszenek, a hogy ő nekik a nagyságos fejedelem parancsolta; a kinek engedelmeskednünk kötelesség. Mi ő érte fogtunk fegyvert, s azt ő ellene nem fordíthatjuk. Azért ne kívánja senki a nemes tanácsot sérteni, mert a fejedelmet sérti meg benne, a ki a mi urunk és a vallás fentartója. — Én pedig kinevetni való volnék, ha oly büszke akarnék lenni, mint Coriolanus, hogy midőn megütött Róma, átfussak a Volsceusokhoz. Azért vegyék be kegyelmetek az én tanácsomat. Tegyenek le minden fegyvert, s hagyjanak föl minden erőszakkal. Én ime önként száműzöm magamat e városból, és soha többet ide visszatérni nem fogok. De addig el nem hagyom börtönömet, a míg mindenki haza nem tér, s az északi harangszónál egyetlenegy lélek sem fog járni az utcákon. Akkor elmegyek és elébb nem: kísértetlenül, zajtalanul. Kegyelmetek pedig, hogy megmentsek a törvény lelkét és az ősi szabadságot, nehogy vagy a törvény, vagy a fejedelem ellen fejüket

Veszprém város.

rist pedig odanyújtá a kis botosnak: ecce humanissime Dorozsmay, dugja azt bunkónak a gerundiuma végére, a nemes tanácsnak pedig holnap reggelig több tinta ne adassék, se innen el ne bocsáttassanak, hogy újból ne decretálhassák az elfogatást. Most pedig menjünk a tömlőzajtóra.

A tanácssterem előtt Dorozsmait még egy csoport fiatalokkal hátrahagyva, sietett le az erőszaktevő nép a börtönhöz s annak ajtajáról leverve a lakatokat, nagy ujjongással hozá elő fogságából Keresztszegit.

Már ekkor a harcziás czéhek fegyverfoghatói, a milyen széles a tér a városház és a nagy templom között, úgy betölték azt, s szünni nem akaró vivátozással fogadák a vállakon emelt Keresztszegit.

Tóbi András, a választó polgárság szónoka fogadta a kiszabadultat.

— A tanács hűtlen lett a város decretumaihoz, a tanács nem előljáróságunk többé! Kegyelmed foglalja el a birói széket, s rendeljen még ma új választást.

Keresztszegi felállt egy vásári asztalra s inte, hogy szólani fog.

fiemelni kénytelenítettessenek, végezzék el maguk között, hogy eltávozásom után válaszsák meg szabad akaratukból Igyártó uramat bírójuknak, mintha nem történt volna kinevezetése. Egyebekre nézve az Isten áldása legyen kegyelmetekkel és egész városukkal.

Mint a gyászoló felek a temetőből, úgy hullongtak haza a férfiak a piacról, e szomorú beszéd után; hallgatva, duzzogva, fejüket süvegbe subába rejtve, Keresztszegi pedig mint mondá, visszament ismét tömlőzébe, csak azt ismételve a marasztalásra: „majd ha tiszta lesz az utca.“

Alig lehetett még öt óra, midőn jöttek hozzá jelenteni; hogy „tiszta már az utca“ s a kedvéért bizonyosan elébb meghuzták egy negyeddél a délelti harangszót.

Akkor megindult a nyitott börtönből a száműzött vezér.

Nem kísérté senki, a hogy kívánta, ő sem tekintett sem jobbra sem balra, ki néz utána a zárt kapuk mögül?

Nem énekelt zsolozsmákat, miként ellenese, nem csinált érzékeny jelenetet eltávozásából, még csak egy kutyája sem volt; a legelső síkátornál becsapott, hogy észrevétlenül hagyhassa el a várost.

Veszprém város.

Megkeményíté szivét. Föltette magában, hogy csak egyszer sem fog visszatekinteni.

Megállhatta egész az utolsó házig, ott megállította valami nehéz kő; valami átléphetlen nagy kő — ott a szivben: ne forduljon e még egyszer arcczal vissza, hogy meglássa azokat a tornyokat utoljára.

Nem!

Indult. Ekkor egy kéz fogta meg kezét s megszorítá. Össze-rezzenve tekintte hátra. Ilonka állt mögötte. Igyártó leánya, az eljegyzett menyasszony, ki őt száműzött apjáért évek előtt elhagyá.

— Én vagyok itt, suttagó a leány: utánad jöttem és veled megyek.

— Kit elhagyál apád miatt! szolt Keresztszegi szomorú kétkedéssel.

— Akkor apám volt száműzött, most te vagy az. Akkor neki volt szüksége társra, most te neked.

Lovasposta Kaliforniában.

A keményszivű férfiú nem állhatá meg, hogy keblére ne szorítsa régi szeretőjét és soká, igen soká ne sirjon előtte. A leány pedig csak mosolygott, csak csókolót és nem sirt.

— Isten áldjon meg ezért, rebegé Keresztszegi, hogy szive megkönnyebbülhetett. De most eredj vissza. A hová én megyek, oda te velem nem jöhetsz.

— Én pedig veled megyek tűzbe, vízbe, földbe!

— Én a „rettenetes“ *kastélyba* megyek! szolt szikrázó szemekkel Keresztszegi.

A leány átölelte nyakát erős karjaival.

Oda is veled megyek.

(Vége az első résznek *)

*) Jelen regényemben azt a még kevésbé ismert küzdelmet akartam rajzolni, mely a vallás és nemzetiségért folyt háborúk idejében hazánkban egy legnevezetesebb városát foglalkodtatá. Adataim többnyire az akkori időkbeli fennmaradt városi kronikákból vettem. Tény Igyártó háznak lerontása hadból eljárás miatt; tény a csatában részvétel, tény az ingadozás a harc és béke között a városi pártok feljül kerülése szerint, tény a tanács végzéseinek elbontására feltámadott „rebelles et rebellium fautores“ ellen kiadott kemény száműzési ítélet: a diáksággal conlictus felderítésére pedig az illető jegyző-

A Vasárnapi Ujság 1859. évi 33. számában Veszprém városának történeti és helyirati bővebb vázlatát olvasható s ugyanott kisebb rajzban a város képét is bemutattuk. Nem akarjuk ismételnit az ott körülményesebben elmondottakat, de kénytelenek vagyunk némi pontokat újra érinteni ez alkalommal, midőn a városnak egy sikerültebb, nagyobb rajzát közölhetjük. Régi szándékunk, hazai városainknak minél tökéletesebb látképeit összegyűjteni, hogy így művészeink segélyével, azok jelen alakját a későbbi nemzedék számára is hiven megőrizzük. Mily jó volna, ha valami mult századbeli magyar képes újságban néha néha lapozgathatnánk s az akkori idők viszonyait, jellemét ezuton is tanulmányozhatnók!

Elég legyen itt csak annyit említenünk, hogy Veszprém városa a Balaton és Bakony közt elterülő vidék legnevezetesebb

pontja, s egyike hazánk legrégebb városainak, mely már őseink bejövetelekor fennállott s Sz. István korában nagy virágzásnak

könyvi helyet magát idézem: conclusum est: szomorú casus ugyan, hogy ily mater ecclesianak florilegiumja pusztul és periclitál, melynek főokát az erkölcstelen ifjakban ismerik lenni, kik convinctattak is, mert báránköntöst viselő farkasok voltak; pro eo, valamint az ecclesiasticum forum convincta is az ilyeneket, tartásuk törvényekhez magukat; Tornai urannak s schola mestereknek izenni kell, hogy a convinctusokat sem scholában, sem a városban nem patidja a tanács, hanem a deliberatum szerint alkalmaztatja magát. Alioquin non sit senatus in causa, ha hol mi esik a deákon? (Commentaria a margine: a dekok elei rámentek a városházára, ott több tanácsbeliüket süvegektől megfosztottak, sok és nagy excessusokat csináltak.)

E mozgalom irányja Keresztszegi száműzetésével megsűnt; s a mi ezután következik, az egészen más téren, más alakokkal folyik le; úgy hogy azt bizon nevezhetem külön regénynek, mint a mely csupán egy pár főszemély ugyanazonasága által köttetik az előbbivel össze, s melyet e lapok hasábjain új évben kezdendek meg e ezim alatt: „A hír nélküli hősök.“

Még egy tárgyról tartozom számáddal olvasóimnak. Ez év elején tölem e lapokban közölt: „Életem legszomorubb napjai“ című élménytörődék utolsó száma alá tévedésből volt téve „folytatása következik.“ annak ott valóban vége volt. Nem azért, mintha életem szomorú napjai ott már végződtek volna; hanem azért, mert a mik azután történtek, azok ez idő szerint nincsenek nyilvánosság elé szánva.

Jókai Mór.

indult. Ezen király alatt lett a királyné rendes lakhelyévé; püspökséget, káptalant, apácázárdát és külön szabadalmakat nyert. Itt neveltetett Imre herceg is. Gizella királyné után is több magyar királyné lakott itt; s tudva van, hogy a veszprémi püspökök eleitől fogva a „királyné kancellárai“ voltak s azok megkoronázása is az ő joaik közé tartozott. — A török idők alatt e város is sokat szenvedett s lakosai több ízben vitézül tüntették ki magukat. — A legelső magyar tudományos egyetem itt állott fel a XIII. században, s akkor szűnt meg, midőn Nagy Lajos a pécsi egyetemet állította fel.

Ámbár Veszprém város, külső tekintetben is mindinkább az újabb kor jelleméhez simult, mindazáltal azon városainkhoz tartozik, melyben a régiség s az ódon jellem leginkább meglátszik. Épületei között nevezetesebb: a Gizella-kápolna, a püspöki templom s az alatta elterülő katakombák (kripták); a szép izléssel épült püspöki palota; a kanonokok lakásai, a gymnasium, a vármegyeháza, a sz. ferencziek és kegyesrendiek klastroma s temploma; a várral átelleni hegyen csinos ref. és evang. templom, zsinagóga stb. Az angol kisasszonyok nem régiben épült csinos zárdáját és templomát minap külön mutattuk be (V. U. f. é. 48 szám).

A városnak u. n. vár-része kösziklás hegyen emelkedik ki s ennek barna falai s bástyái körül a legszebb újonépítésű magán-házak s középületek tűnnek elő — mint azt mellékelt képünk mutatja.

Lovas posta Kaliforniában.

Nagyfontosságú az, hogy Északamerika keleti és nyugati országai gyors és biztos közlekedési eszköz által egymással összeköttetésbe jöjenek, miért is régóta tervben volt e célra vasutak és táviratok felállítására. A nagyszerű terv kivétel azonban, melynek különben is számtalan akadály gördülendett útjába, a kedvezőtlen időviszonyok miatt jobb időkre kellett halasztani. E közben egy vállalkozó férfi, Russel W. H., legalább a levélforgalomra nézve, egy kiségitő módot gondolt ki, egy „Pony-Express-Company“ című társulatot alakítván, mely a Missouri állam vasutvonalai és gőzhajózásihoz kapcsolatva, az innen mintegy 2000 mérföldnyire fekvő Kaliforniát a keleti államokkal oly közel és gyors összeköttetésbe hozta, a minő azelőtt sohasem létezett.

Állomások jelöltettek ki, egy csapat bátor és ügyes lovas fogadtatott fel, kiknek számára 600 ló vásároltatott össze a javából. 1860. év április 9-én indultak ki az első lovas posták St. Franciscóból, illetőleg a Missouri mellett fekvő Sz. József városból, s habár épen ekkor a legkedvezőtlenebb évszak volt, az egész, 1900 mérföldnyi utat 7 1/2 nap alatt tették meg. De nem sokáig maradt háborítlan e különös módja a levélzállításnak. A nyugati síkságok lakói, a vad, harcziás indusok háborgatni kezdék a forgalmat. Nem a levelekre, hanem a futókat fégyvereire fújt az ő foguk, mi kitetszik onnan, hogy utközben feltalálták egy agyonlőtt futár holttestét, fégyverei nélkül, míg a levéltáska sértetlenül feküdt mellette. Később a kormány fégyveres erőt adott a társulat rendelkezése alá, mi a háborgatókat elriasztá, s legalább egy időre ártalmatlanná tette. Így lovasok most a bátor futár gyakran sok mérföldet egy huzamban, kietlen, puszta mezőségeken át, éjjel nappal aggóva a bekövetkező rossz idő miatt, s a vörös bőriüket kímélve, övében töltött revolverrel, s puskáját kezében szüntelen készen tartva, hogy szükség esetében ő tehesse az első lövést. Rendszerint 50 mérföldet halad egy huzamban, utjában egyszer váltva lovat a 25-ik mérföldnél. A levéltáska úgy van nyergéhez alkalmazva, hogy ha őt valami baj éri, a táskát a lóól leeshetik, s aztán ott a földön meglehető. Ily módon a levéltáska, egyetlenegy esetet kivéve, még eddig mindig rendeltetése helyére jutott. E kivételes eset is csak azért történt, mert a futár a táskát utasítás ellenére lovához csatolta. E futár sőt éjjel egy hidon volt átvargalando, melyen épen egy ökör feküdt, s ezen keresztül lovastól együtt a vízbe bukott. A lovas szerencsésen partra uszott, de a ló a levéltáskával együtt odaveszett.

A magyarok régi vallásos szertartásai.

(Végső.)

Imák. Hogy az Isten meghallgatja a könyörgéseket, azt kétségbevonhatlanul hitték a régiek. Socrates a belső szépségért könyörgött az istenekhez. Plató így imádkozott: Mindenek királya, add meg nekünk a jót, akár kérjük, akár nem; a rosszat pedig ne add meg, ha kérjük is. Hogyan imádkozhattak őseink? miután vallásbeli áhitatosságukon, valamint származásukon az előidők kideríthetetlen homálya borong, arról bizonyos kéveket tudunk. Béla király névtelen jegyzője így ír: „Árpád vezér, kinek segítője volt a mindenek ura, felfegyverezvén, seregét hadirendbe állítva, az Istentől segítségért könyörgött, mely katonáit bátorította és

midőn a Duna vízből és Pannon földjéből az ország megvizsgálására kiküldött követek mutatványt vittek Árpádhoz, a vizet hadi kiirtjébe töltvén, az ég felé emelte és háromszor Istent mondván, az Istenhez imádkozott ezen országnak sok bujdosás után végre birtokába adásáért. Az Istenhez intézett könyörgések pedig két-félék voltak: imádság és hálaadás. Az imádság, mely az *Im* (lásd) és *adás* (adományból) lón, a hálaadás (zen chaldaei szóból: *hálál*, mely dicsérni, tisztelni jelent, eredhetett, nem pedig a törökök *Allájából*, mint Hager vélekedik, mely szintén Istent tesz. A könyörgés eredetét vehette ezen chaldaei zsidó szóból: *Kanareach*, mely annyit tesz: valamit megnyerni, szerezni kívánó.

Énekek. Régi eleink az Istent leginkább éneklésben tisztelték, arról Theophilact emlékezik, midőn így ír: „A törökök (magyarok) a földnek és égnek hymnusokat énekelnek; az égnek, — azáltal az Isten létezését, tökéletességét és műveit dicsérik, — a földnek pedig, hogy terméseinek hasznát előszámlálván, a feletti elégedettségüket, örömeiket, hálájukat kinyilatkoztassák.

Az ének dallama egyszerű és természetes utánzása volt a magyarok énekének, melyek kikeletkor bájhangjaikkal töltik el az erdőt, ligetet, leginkább pedig a tárgy mivoltához alkalmazva volt, s híhető, hogy a mit a táltosok előre énekeltek, azt a közönség utána mondotta, a természet egyszerű hangjain.

Ünnep-ik-Üdnapok. Feszler szerint minden évben hét ünnep volt eleinknek, melyekre családostul elmentek, hol az arra kijelent helyen sátorokat építvén, nevezték azokat *sátoros-ünnep*eknek, ily ünnepok voltak: *Radina*, mely a read-rád és ina szóból származhatott.

Puzdarek valószínűleg a puzdrától, mely születésnap ajándék volt. A többiek a portol és mátol *Pomodának* nevezettek. Örömmel töltötték őseink a szent napokat; azért nevezték azokat *ünnag*-nak, mely zsidó szó kedvére való élelét, lelki s testi jókban való részesülést jelent. Beregszászi itélete szerint azonban hihetőbb, inkább a régi perzsa *id* vagy *üd* (festus, dies festus) és a magyar *nap*-ból üdnap lón, mely aztán idővel ünnepre változott.

Hihető, hogy ily ünnepken voltak a szertartások is, mely alkalmakkor alkoták törvényeiket, a népek kihirdették, megmagyarázták: közérdekű ügyeket eldöntöttek és nagyobb ügyes bajokat elintézték. Ily ünnepi szertartás tartatott Pusztaszeren, Árpád vezér alatt, midőn az országot első ízben szervezte.

Tor, ravatal és halottak tisztelete. Hogy őseink halottaikat a földbe temették, az kétségkívül. Azt hitték, hogy valamint az élődoznak, ugy az embernek is csak a lelke kedves az Isten előtt, ez pedig a testből kiköltözvén, visszamegy az égbe, a világosság atyjához, az Istenhez. A testet tehát illendőbbnek tartották, visszaadni a nagy anyának a földnek, hogy ott a természet or zágában szétozolva, ismét új életre találjon. Ezt a szokást követték a perzsák is, ők sem égették meg a holt testet, illetlennek tartván, az Istent — kit tűz alakjában tisztelték — az emberek lelketlen testeivel táplálni.

A temetkezési helyek rendszeren forrásoknál, patakknál, ligetekben választottak. Árpád herceg egy kis pataknak a forrásánál, mely kőárkon folyt alá Etele városában; Rétel és fia Tulma Komáromban a Duna mellett, Botond közel Verőcze patakjához Tomya-Oba nejjével együtt az Obadi rév mellett temették el. Halottaiknak mély gödröket ástak, melyeket a sirástól *sirnak* neveztek, a helyet pedig, melyen az ásatot, a *temni, tömni* igéből *temető*nek hitták. Midőn az elhunyt testet a sirba tették, mellé rakták fégyvereit, diszöltönyeit, sőt kedvenc lovait is megfojtva a sirba tették.

A temetés után halotti tort tartottak, mind a rokonok, szomorú-felek vigasztalására, mind a tisztelők megjutalmazására, mely tiszteletet még az ellenségnek is megadták. Így azon szláv származású várparancsnok Laborcznak is, kit nem messze Zemplén-től futásközben elfogtak és egy folyam partján a harc hevében felakasztottak, gyásztorát megtartották és valamint a folyót *Laborczának*, ugy a helyet, hol a halotti tort tarták, a szomorú torról *Zomotor*-nak nevezik Zemplénmegyében maig is.

Mily mélyen és szenvedély sen gyászolták halottaikat eleink, azt keserűség jelenő számos szavaik bizonyítják, mint: *sírás, síraltas, síralom*, mely főképp abban állott, hogy a férfiak szakálukat, melyet máskor le szoktak borotválni, megnöveszték, a nők pedig szétkuszált hajzatban jellemzők az elhunytak feletti mély fájdalomukat.

Shokásban lehetett nálok még a fekete gyászt fehérrel felcserélni, valamint népdalaink is emlékeznek erről. Valamint, hogy a halotti torokban is megtörtént, hogy a szomorúság helyett a bánat enyhítésére az örömmel adtak helyet és a jelenlévők kezei közt egész éjjel keringtek a borral tölt kanesök.

Shokásban volt eleinknél, hogy a rokonok barátaikkal együtt az elhunytak sírjához kimentek s azok emlékezetét gyakori látogatásukkal tiszteletben tartották.

Lakomák. „Három dolog szükséges: eleget nem enni, munkától nem futni, és nem bujálkodni,“ volt őseink főleletsabálya. A tárgyak mulandóságát és változását így fejezik ki: „Reggel táncz, este pedig lánca.“ Azért élvezék az időt, és a kétes jövő elé tevék; innen mondták: „jobb egy óra száznál.“

Őseink minden ünnepeiket, öröm-napjaikat, halotti-torokat és áldozataikat, lakozással szokták befejezni. Így midőn Ungvárt negyednap ostrom után győzelmesen bevétek, — midőn Zalán Alpár tájékát a Sajó vizéig átengedte, ez öröm-hírre a magyarok Árpád herceg udvarában harmadnapig nagy lakomát tartottak. Hasonlóképp midőn Szabolcs, Tass és Töhötöm — jó barátok — a meszesi részekben találkoztak, örömiükben legott nagy lakomát ütöttek, Árpád pedig és főemberei győzelmükről tudósítatván, egész héten nagypompásan vigan ettek ittak, ezen örömhírre, valamint Lehel, Bulcsu és Botond vezéreknak Árpád herceghez lett visszajövetelekor, nagy örvendezés támadt a vezéri udvarban, nagy lakomát készitettek és naponkint vendégeskedtek a magyarok különféle nemzetekkel.

Lakomáik evésben ivásban, zene melletti tánczban és éneklésben, dalolásban állottak, mit többnyire rózsaszínű mámorban végeztek.

Zenéjük sip, tilinkó, cimbalom, koboz és hegedüből állott, melyről Cédrenus emlékezik.

Eledelök erdei vadak, csordabeli házi állatok husából és halból főve, sültve, tejből, mézből és gyümölcsből állott, melyeket még Ázsia legkedvezőbb éghajlata alatt, termékeny buja növényzetű földön bőséggben élvezhettek.

A borivásra való hajlandóságot saját történetirónk által találjuk feljegyezve.

A bor eredeti magyar szó, melyet *magokkal* kellett behozniok, különben a német, tót, latin *vinum, vino, wein*-ből kölcsönöztek volna annak elnevezését.

Mennyire volt nálok szokásban a zajos mulatság, kitetszett Etele véra elfoglalásakor. A jelenlegi Ó Budára, (hajdani Sicambria) feljövén, ott nagy lakomát tartottak, melyet Béla király névtelen jegyzője így ír le. „Etele király palotájában letelepedvén, egymásmellett ülve nagy vigan lakomáztak, és mindenféle öszszezengedő hangszerekkel, a kobozoknak és sipoknak kellemesen gyönyörködtető bájoló hangjainál, és azon tréfásoknak (trufatores, bohócok) s. a. t. tréfiával mindenféle kellemes dalokkal magokat mulattatták. Étel, ital, a hercegeknek és főembereknek arany, a katonáknak pedig és közrendűeknek ezüst edényekben és serlegekben vitettek. Mivel a szomszéd népek minden ingó vagyonát Isten az ő kezükbe adá, bőven és vigan lakomáztak, minden hozzájok jött külföldi vendégekkel és mulatság kedvéért husz napig maradtak együtt, mely időközben a magyar levették paripákra ülven, a herceg szemé láttára majd mindennap paizsszal és dárdákkal a egyszerű lovagjátékokat adtak, A többi levették pedig kézzijakkal és nyilakkal játszottak.“

Ezen rajzból nyíltan láthatni, mily nagyszerű és fényes alakban lakmároztak eleink, evés ivás közben dalosaik bor-, szerelmi, vagy történeti hős dalokat, kobozait — lantjaik — kíséretében a természet egyszerű hangján dalolva a nemzetet dicsvágra gerjeszték; szilaj kebleikbe erőt és állhatatosságot öntének vagy szeledebb érzeményeket keltenek fel azokban. Azért a nép irántok határtalan tisztelettel viseltett.

Hogy a táncz mind lakomáikban, mind más mulatságaikban divatban volt, kétségbe vonni nem lehet, de eleink azt nem előkészítlettél és felétellel járták; hanem itt is a természet egyszerű ösztönét követvén, csak akkor és egyedül azok lejtették, kik a zene hangjaitól felbuzdítva és felhevülve élénkbe részt vönek az öröm indulatárjában, valamint maig is indulatkifejező a magyartáncz, és a hősöket a győzelem dicsőségéből serdült öröm szintűgy tánczra hevítette lakomában, mint a jegyeseket első szerelmök tüzeiben boldogságuk képzelete.

A legvadabb népek inait is mozgásba hozta a zene, és valamint a kutyó, melyből az öröm szétárad, különféle, ugy az indulatok sem egy természetiek. Így másként mozgatja lábát a büszke érzettel, másképen a szerelmmel vegyes öröm; e szerint lassu a maga erejében és hős tetteiben büszke hős lejtése; vidámabb, fürgébb és cifrázottabb a szerelmeseké. Eleinknél is más alakja volt a vitézi lassu, más a páros friss, ugrós és forgótáncznak.

Ezen mulatságok pedig közönségesen addig tartottak:

„Mig váltott tréfák, s poharak közt
Mulva az éj, a hős regg elszélesztí homályát
És seregét a vig lakozóknak“ (azaz ki világos ki viradtig.)

Lakomák alkalmával szokásban volt az áldomásivás is, mely az *áldozástól* vagy is mások *megáldásától* eredt.

Ennek maradványa nálunk kivált a köznépnél áldomás név alatt maig is fennvan. Mikor házasodnak, születnek, halnak vagy valami ügyesbajos dolgot végeznek, adnak vesznek, az áldomás el nem marad; az alkut, szegődést, szerződést ma is az erősití meg és mint kitörülhetlen nyoma az ősi szokásoknak fennmarad.

Az áldomást rendszeren körbe ülve itták és elővevén a legöregebbik a tölt serleget, kupát vagy kanesőt, a gyülekezetre reá köszöntötte, s miután egyet ivott, tovább adta, és így járt kézről kezre háromszor, ama régi közmondás szerint:

„Háromszor iszik a magyar,
De háromszor jót is akar.“

Kondory József.

Éneklő egér.

Eichelberg, egy németországi, marburgi orvostudor azon időből, midőn 13 éves politikai fogságában sanlyagott, a következő érdekes esetet beszéli el

1846. nov. második felében, midőn a kasszeli várban egyszer alkonyatkor szokászerint a kályha mellett ültem, mellettem nagy meglepetésemre egy kanárimadarat hallék énekelni, — legalább hangja után kanárinak kellett tartanom. Egyszerre ismét elhallgatott, s én azon gondolatban hogy az eltévedt kis madár bizonyára hazatalált, teljesen megnyugodva, a dolgot csakhamar elfelejtém. Annál inkább meglepett tehát, midőn másnap ugyanazon helyről hasonló hangok ütöttek meg fületem. Feszültem vártam az esti börtönvizsgálatot, hogy a börtönört a kéménylyuk megtekintésére fölkérhessem. A börtönör utánanézett s azon hírrel tért vissza, hogy a kéménylyuk ajtaja be volt zárva, s miután fölnyitá, sem talált ott semmit, a szomszéd-szoba lakójánál is tudakozódott, kinek a kályhája ugyanazon kéménybe szolgált, de ez azt állítá, hogy mitsem hallott.

Pár nappal később, midőn már világot gyújtottam, a madárral ismét megújult, s eleinte ugy tetszett, mintha a kályha melletti székmel alól, utóbb pedig, mintha az ablaktól jőne. Hogy tudtam ennyire csalódní? gondolám most. Nem kanári az, hanem bizonyosan valamelyik fogolytársam azzal mulatja magát, hogy a kanári hangját utánozza. De csakhamar meggyőződtem, hogy e véleményem hamis volt, mert mind az állattam, mind a mellettem levő szobák, épen üresek voltak. Miután a dolgot sehogysem tudtam magamnak megmagyarázni, többé nem is törtem rajta fejemet, beérttem azzal, hogy az ismeretlen hang néha-néha örömemre megújult.

Mintegy két héttel utóbb történt, hogy éjjel 11 óra tájban ugyanazon madárral ébresztett föl első álomból. Ezuttal nem kételkedhettem hogy a hangok szobám ajtaja mögől jönek, s oly szépeknek tetszettek, a minőknek még eddig sohasem tapasztaltam. Sokáig mozdulatlanul feküdtem, nehogy zörgésemmel zavarjam a szelid, bájós éneket. Végre mintegy 10 perc múlva győzött rajtam a kíváncsiság, a dolognak nyomába juthatni. Fölkeltem gyertyáni; ezalatt a hangok helye hirtelen megváltozott, Majd az ágyam átellenéből, majd ismét az asztal mögől hangzott a csodálatos zengzet. Lehetőleg csendesen szálltam ki ágyamból, hogy az asztal helyéből kiemeljem. De alig tettem lábamat a földre midőn az asztal mögől valami árnyékformát láttam előtűnni, s gyorsan az ablak felé elsuhamni. Most a titokszéri ének az ablak alól hangzott felém. Elhatározván a már megkezdett motozást tovább folytatni, szép csendesen lépegettem azon irányban, a honnan a hangok jöttek. Kutatásomnak végre csakugyan eredménye lón, az ablak alatt sikerült fölfedeznem egy kis — *egéret*, mely száját még nyitva tartá, énekét folytatandó. A dolognak ily fordulata, melyre távolról sem számítottam, nagyon meglepett, mert e fordulás nem volt tudomásom oly egérről, mely a kanárihoz hasonlóan énekel, csakhogy még szebben, dallamosabban, mint amaz, melyről még abban is eltér, hogy énekét néha egy negyedóráig is folytatja minden megszakasztás nélkül.

Másnap első gondom volt, fölfedezésemet a börtönörrel közölni, kinek azonban csak 10—12 nappal később volt alkalmá a dologról személyesen is meggyőződni.

A kis énekes, azon naptól fogva, midőn sikerült fölfedeznem, mind sürűbben jelentkezett szokott dalával, és pedig nemcsak esteként, hanem nappal is. A börtönör 2—3 éves fiacskája, ki néha egy óra hosszat is mulatott szobámban, lassankint egészen megbarátkozott az egérről, mely nem szaladt el, ha a fucska feléje közeledett. Éneke nappal rendszerint csak rövid volt, de este többnyire 10, sőt 15 perczig is tartott minden szünet

nélkül. Egyszer azt a szokást kezdte, hogy este pontban 7^{3/4} órakor tartotta zárhangversenyt, s ekkor bármily nagy zaj támadt is közelében, nem hagyott föl vele, míg programját végig nem énekelte.

Mihelyt észrevettem, hogy rendes bucsuhangversenyt mindig pontban esti 7^{3/4} órakor tartja, fölkerítettem, hogy egyszer ezen időtájt jelenjen meg szobámban, s tulajdon szemével és fülével győződjék meg a rendkívüli tüneményről. A börtönőr eljött, s látván a csodadolgot, megvallá, hogy sohasem hitte el e percig sem ő, sem a vár parancsnoka, mivel a dolgot szintén közölte. Pár nap múlva a várparancsnok is megjelent szobámban, s személyesen győződött meg a valóról.

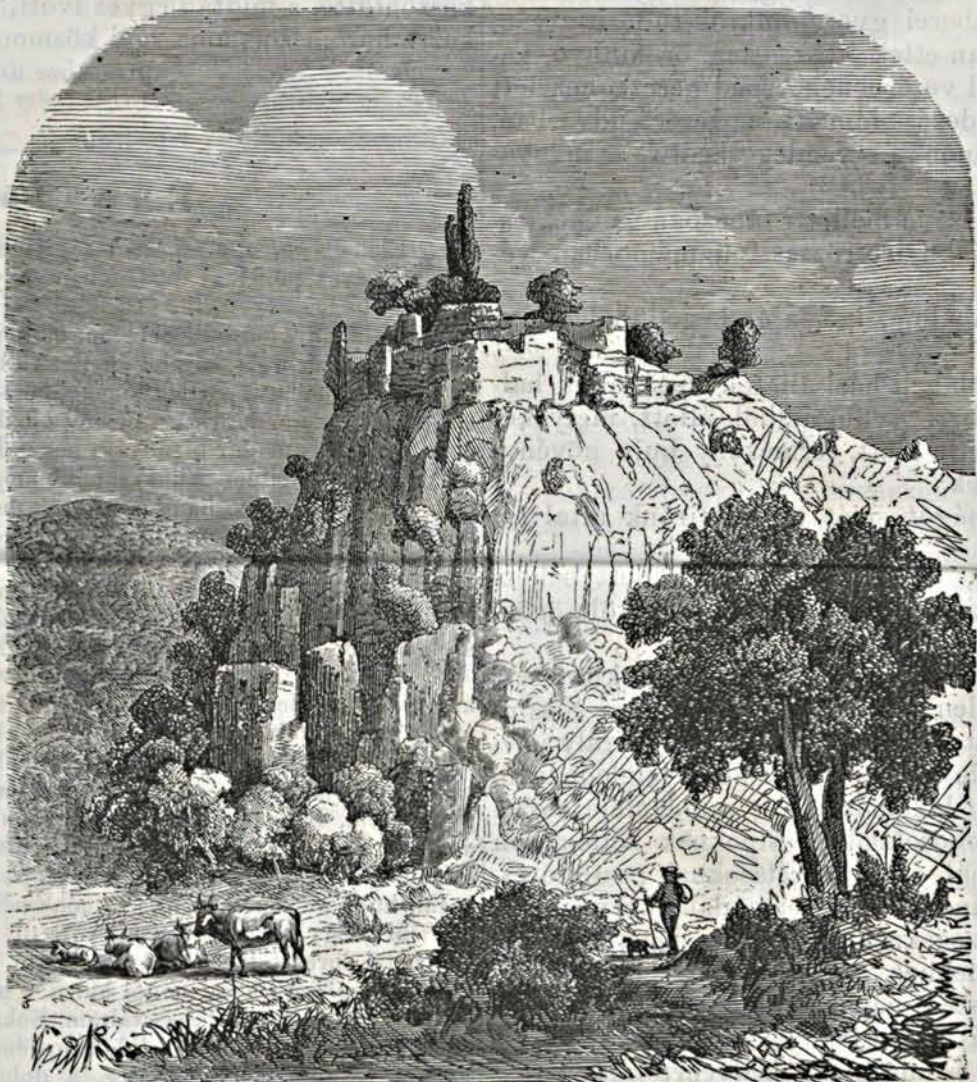
Néhány nap múlva ismét meglátogatott a várparancsnok, részint az egér további viseletéről tudakozandó, részint velem azon hirt közlendő, hogy mint időközben megtudta, Grundlach, kasszeli kereskedőnél is sokáig őriztetett egy ily egér kalitkában. E közlemény folytán bátorságot vettem magamnak, fölkerítettem a parancsnokot, vásároltatna számomra nála levő pénzcsémből kalitkát s egyuttal egérfogót is, melynek segítségével a kis primadonnát hatalmamba kerithessem. Valószínűleg pusztá kézzel is megfoghatam volna, de ezt nem akartam megkísérteni, nehogy nem sikerülés esetében magamtól egészen elidegenítem.

Alig vártam, hogy a kalitkát és egérfogót megkapjam, mert folyvást az a sejtésem volt, hogy kis énekesemet időközben elvesztem. Sejtésem csakhamar igazolva lón. A parancsnok utolsó látogatása óta már három nap folyt le, a nélkül, hogy az én kis egerem csak egyszer is jelentkezett volna. E közben értsemre esett, hogy az alattam levő szobába is foglyot zártak, sőt a börtönőr azt is mondá, hogy e fogoly mindjárt eleinte számos egeret fogdosott össze. Most már bizonyos voltam benne, hogy az én egerem is ezek közt volt; nem is jött elő többé soha. Nem irhatom le, mily keserű fájdalmat éreztem sokáig azon egyetlen élő lény elvesztése fölött, mely egyedül tudott szivemhez szólni, s mely oly kellemes vigasztalóm volt s nyaru börtönomban. Kedves kis énekesemet soha életemben sem fogom elfelejteni!

Hogy e rendkívüli tünemény tudományos szempontból is érdekelt, a dolog természetéből önként következik. Azonban, a mint gondolni lehet, e tekintetben semmi határozott meggyőződést nem szerezhettem. E nélkül egerem külsejét illetőleg, úgy tetszik, hogy orra valamivel hegyesebb volt, mint a közönséges házigereké. Ezzel azonban még nem sokat tudtam; hangszervét pedig, fájdalom, meg nem vizsgálhattam. Hogy pedig egerem a kanári énekét csupán utánozta volna, ezt azért nem gondolhattam, mert azon időben, sem a várban, sem a közel szomszédságban egyetlen egy kanárimadár nem volt.

Grundlach kereskedő már ekkor nem élt, ennek vejéhez, Scholl kasszeli kereskedőhöz fordultam tehát, ha a sajátos tüneményről netalán bővebb felvilágosítást adhatna. Scholl ennek folytán a következőket közölte velem:

„A Grundlach kereskedő irodájának falában, melyet most én bírok, ez előtt 14—16 évvel, rendszerint az esti órákban, egyszer csak bizonyos csattogó hangok voltak hallhatók, melyek eleinte apró időközönként, s utóbb mindig gyorsabban ismétlődtek, s a csalogány csattogásához hasonlítottak. Nem ritkán e hangok a falnak különböző oldalából voltak hallhatók, de nem ugyanazon időben, sőt néha a hangok gyors átugrását egyik helyről a másikra lehetett megkülönböztetni, mi kétségkívül az állat rögtöni helyváltoztatásából származhatott. Ipam, ki a természettudományok iránt általában nagy előszeretettel viseltetett, minden módon igyekezett e különös tüneményt megfejteni, de sokáig siker nélkül. Egyszer csak ugyane hangok nem az iroda, hanem az egy lépcsővel fennebb levő konyha falából kezdettek hangzani. Most ipam gyorsan egy sajátos szerkezeti csapdát készítetett, melylyel csakhamar sikerült is a titkoszerű énekest elevenen megfogni. T. i. egy egér szorult a csapdába, melynek ugyanazonosága az énekesell azáltal is kitűnt, mert ez idő óta ama sajátos hangokat többé sehol sem lehetett hallani. Ipam a kis foglyot üvegbúra alá tette, hol az bizonyos idő múlva csakugyan megszólalott.

Sólyomkő romjai.

„Néhány hetet töltött a kis állat e fogságában, míg végre egyszer sikerült megszöknie, s szabadsága fölötti örömet vig éneklésben nyilvánította. A csapdát újra felállították s a szökevény nemsokára ujjal, kézre került. Hogy mi történt vele azután, nem igen emlékszem rá, de úgy rémlik előttem, hogy másodsor is megszökött s többé nem került elő. A mi az egér külalakját illeti, ha jól emlékszem, feje hosszabb s orrá hegyesebb volt, mint a közönséges egéré; teste rendkívül nagy volt s szőrszíne a patkányéhoz hasonlított.

„Meg kell még jegyezmem, hogy körülbelül egy évvel utóbb az iroda falában ismét hallatszottak a titkoszerű hangok, de nem sokára végkép megszűntek, s azóta nem is ujultak meg többé soha. Vajjon e hangok nem az első egér utódaitól származtak-e?”

Sokáig furta fejemet a ritka tünemény a nélkül, hogy csak némi valószínűséggel is meg tudtam volna fejteni, míg végre a „Berliner Bazar” VII. évfolyamának 23. számában e tárgyra vonatkozólag a következő közleményt olvastam:

„Egy angol katonatiszt, ki a chinai hadjáratban résztvett, beszéli, hogy a chinaiak lakásaiban aranyozott kalitkák láthatók, melyek azonban nem madaraknak, hanem egereknek szolgálnak börtönül. A himegerek t. i. itt azon sajátossággal bírnak, hogy a kanárimadár énekét tökéletesen tudják az első egér utódaitól származtatni, mint a kanárié. Néha az egerek sokáig várakoztatnak magukra, míg végre hallatják szelíd, kedves énekeiket, mit semmiféle emberi lény utánozni nem képes; de ha egyszer hozzáfogtak, többé a legnagyobb lármában sem hagynak föl vele,” sat.

E közlemény daczára is még mindig joggal kérdezhettem magamtól, hogy minő összefüggés van hát a chinai és a kurhesszeni éneklő egerek közt? Az e tárgy fölött nyilvánított különböző vélemények alapján eddigél nem voltam képes határozott meggyőződéshez jutni. Végül csak azt jegyezmem meg, hogy főnnebb előadásom, menten minden lehető családástól, a legtökéletesebb igazságon alapszik, s hogy a várparancsnok és a börtönőr, kikről előadásomban emlíkeztem, Kasszelen még mainap is énekel.

Sólyomkő romjai.

(Biharmegyében.)

Hazánk egyik gyönyörű vidéke a Körös-völgy. S e vidék nevezetességei közé tartoznak Sólyomkő regényes romjai.

Sólyomkő Élesd m. városától három negyedrai távolságra esik, a Pestes községénél végződő észak-nyugati völgytorkolatban jobbra eső magaslaton, bükkös bérczek-től körülvéve; melyek az

egész vidéket, a minden oldalról körülvevő hegység közepett, természetű parkká alakítják.

E völgyet egy hegyi patak hasítja keresztül, mely a sziklafalakon és köveken utat törve, morájának zajával tölti be az ünnepies csendet; itt ott a sziklákól tude források törnek elő, melyek között kitünő figyelmet érdemel egy, a romok közelében lévő forrás: mely több ölnyi magasságu egyenes, és természetes sziklafal üregéből bugyog; ezen forrásvíz oly hideg, hogy a szájban huzamos ideig nem lehet tartani, a mellett tiszta voltánál fogva, sajátosán frissítő, és éltető erőt gyakorol az emberi testre.

Ezen forrás közelében, jobbra eső emelt helyen tünik elő Sólyomkő; mely nevezetel régi időkől fogva, egész jelen ideiglen, ama romok között fészkelő s őseink által vadászatra használt sólyommadaraktól örökölte volt.

Azon hagyományos népmondák között, melyeket e romok koronkénti lakóiról, egymástól eltérő időtlemben lehet hallani, (mert sajnos, hogy ez ideiglen, annak történeti nevezetességeiről, biztos tudomást, minden fűrkés daczára, még nem nyerhettünk),

Vasárnapi Ujság 52-ik számához 1861.

felemlítendő, hogy a XV-ik században Bocskay István parancsnoksága alatt; s a mai napiglan is élő báródsági Czepele, és Venter családok elődei lettek volna a várkapitányok, kik érdemeikért nemesi rangra emeltetvén, a nemesség utódaira is szállott.

Majd Zólyomi Dávidról is tétetik említés, ki a XVI-ik században lett volna birtokában, s kiről a kincstárra szállott, míg a kincstár, a XVII-ik század elején, az élesdi uradalommal Bánffy Dénesnek, érdemei elismerésül adományozta. (Sajátoságos egy, ezen férfuról, még most is hallható néprege: miszerint az itteni uradalomban mint vérhatalommal is birt keny-ur, azon furcsa gondolatra jött, hogy egyszer parancsolatban kiadá, hogy azon évben, a városban születendő minden fi-gyermek Dénesnek kereszteltesék, minélfogva az itteni lakosok között, még most is több Dini nevezetű van.)

Később Mária Terézia, nevezett Bánffy Dénestől, az uradalmat, állítólag játékkal nyerte el; ki 1779-ben eladta gr. Batthyányi Györgynek 48,000 forinton ezüst- és arany-pénzben. Ez fiát gr. Batthyányi Józsefet nagykorúsítatván, az uradalom ez utóbbi nevére iratott.

A sólyomkői kápolnát gr. Batthyány József első neje, Lázár Anna építteté 1822-ben; s ez idő óta a gr. Batthyányi család sirboltjával használtatik.

Petruss János.

Aranymondatok.

(Vége.)

— Öntetteivel kérkedni, balgaság. A vaskos liba nagy zajt üt ha szárnyra emelkedik, míg a sas fenséges magasságban némán szokott lebegni. Elégdj meg azzal, hogy te a dolgot jól végzed és engedj, hogy mások szóljanak felőle.

— Önmagát dicsérni, hiúság, gyalázni pedig bolondság. „Stultum laudat, qui se laudat” mondja egy régi latin közmondás.

T Á R H Á Z.

Albert herceg, az angol királynő férje.

(Szül. 1819. aug. 26., megh. 1861. dec. 15.)

A halál nem kérdi: ki vagy, koldus-e vagy király? ha szembe jön veled, félretesz az utból, s tovább megy dolgára...

December 13-án azt mondták a hírlapok, hogy az angol királynő férje meghűtötte magát.

14-én, hogy betegsége súlyosabb lett.

15-én, hogy meghalt!

A folytonos egészségben viruló ép erős testalkat, s a nagy Britannia legelső orvosa, nem tudtak megbirkózni a halál romboló hatalmával, egy pár napi betegség s a sirba rántá a legjobb korában lévő deli férfit, a leg-hatalmasabb birodalom legboldogabb uralkodójának szeretett férjét.

Albert (Ferencz Augustz Károly Emánuel) herceg Koburg mellett Rosenau várában született, 1819-ben augusztus 26-dikán. Atyja: Ernő szász-koburg-gothai herceg, anyja: Luiza, Augustz szász-gotha-altenburgi herceg leánya volt.

A természettől nyert szép külső és jeles elme mellé, a leggondosabb nevelés is meghozta a magát, hogy az ifju hercegből a szó teljes értelmében „derék ember” váljék. Férfiás szép testalkatának hajlékonyságát és ügyességét, rendkívül emelte a mindennemű lovagi gyakorlatokban szerzett kitünősége. A bonni egyetemen hallgatott tudományok nemesek ki nem fárasztották az ifju lelkét, sőt vágyat, kedvet gerjesztettek benne az önmivelést nagyobb térben fogni fel, s egész tüllel és szorgalommal feküdt az államtudományokon kívül különösen a természet- és vegytannak; a művészet ágai közül pedig főleg a zene és festészet felé vonták hajlamai, s kitünő tehetségének mindenik téren szép jeleit adta. Ugy hogy, ha mindezen tulajdonokhoz hozzá vesszük a magas miveltés által megnevesített szívét, s derült vidám kedélyét, egy oly jellem áll előttünk, mely egy nép szeretetére teljesen méltóvá van teremtvé és képezve.

Ámde Albertnek a fejedelmi székre kilátása otthon nem lehetett, mert ő második figyermek lévén, atyja trónját az első szülött Ernő hercegnek kelle örökölni. E helyett gondoskodott számára a sors más elégtételről.

1838. június 28-án nagy ünnepe volt Angliának.

E napra koronázta meg mostani uralkodóját, Viktoriát.

A fényes ünnepélyt látni, Albert is megjelent Londonban.

Tizenkilenc éves volt.

A királyi hajadon szintén.

Feltették a koronát a szép hölgy fejére és szóltak az ágyuk, hogy

— Fülöp haragjában egy izben azzal fenyegeté a laczedemoniaikat, hogy mindentől eltiltja őket; de ezek kérdésén mosolyogván, kérdezék tőle: vajjon eltiltja őket a haláltól is?

— Cicero Vatinius előtt dicsékedett, hogy számkivetéséből a tanács vállain hozatott vissza; de Vatinius csakhamar kérdezé: „Mért vannak tehát testeden a görcsök?”

— Ki eredetének nemességével kérkedik, helytelenül cselekszik. A sziv és lélek jósága tesz nagygyá, mondá Socrates, nem a születés, mely minden élőknek egyenlő sajátja. „Mindnyájunknak egy szülője — a világ!”

— Hunyadi János midőn a büszke Czillei Ulriknak üzené, hogy jöjjön hozzá a táborba, ez felelé, hogy ő mint régi nagy család ivadéka nem mehet az új nemeshez; mit midőn Hunyadi hallana, felelé: „Én nem előidhez, hanem te hozzád hasonlítom magam, ki vitéz tettemért megnevesítettvén, nagyobb nevet szereztem utódimnak: és valamint benned a Czillei család eltöröltetik, úgy én bennem a Besztercei ház feltámad.”

— Sokáig tart emlékeztünk, ha életet érdemeltünk. Felsőleges elmének jele, dicsőséges tett elkövetésénél, megvetni a dicsőséget.

— Senki nem oly ártatlan, a ki felől rosz ne mondathassék, és senki nem oly istentelen, ki szőszölöt ne találjon.

— A nép ítélte, mint a folyam, felül hagyja uszni a könnyűket, a nehezeket és terheseket pedig elsüllyeszti.

— Milyen a madár, olyan a szólása: a rosak többnyire úgy itélnek, mint ön maguk érznek. Nem mindig legbűnösebbek azok, kiknek elveit leginkább híresítik. Sokan felkiálthatnának Stuart Máriaival: „En jobb vagyok híremnél!”

— Sok körülményt kell az embernek megismerni és érteni, mielőtt mások tetteiről igaz és bölcs ítéletet mondjon.

— Nehezebb elkerülni a rágalmazásokat, mint dicséretet nyerni. Egy csekély ballépés száz előbbi jótettet megsemmisít.

— A jó hír ólom — a rosz sasszárnyakon repül.

— Könnyebb mások szemében a szálkát, mint magáiban a gerendát meglátni.

— Egynek hibái, másnak tanúságai. Hogy a jóról fogalmunk legyen, szükséges a roszt is ismernünk.

— Az éretlen gyümölcsöt nem lehet megítélni; így az ember élete is végéről ítélandó. „Il di loda la sera” — mondja az olasz, azaz: az est dicséri a napot.

könyzpör omlott az apa szeméből, s London népe megindulva állott az atyai ragaszkodás e megható jeleneténél. — Trónok bíborára ritkán hull ilyen köny.

Albert személyes tulajdonai, szeretetreméltósága, s a nép iránt minden lépten nyomon tanúsított jó indulat, korán megnyerték számára az angolok rokonszenvét és őszinte becslését. A tudományok és művészetek mellett mindenütt védőül és pártolól lépett fel, több emberiségi intézvényeket léptetett életbe, számos közhasznú vállalatnak élére állt; — s valóban azon tisztelet, melyben a nemzetnél állott, koránsem magas állásának, hanem egyedül személyes érdemeinek kifolyása.

1847-ben a cambridgei egyetem kancellárjává, majd a szabad köművesek nagymesterévé, az ipar és művészeti egyesület elnökévé választott, s mint ilyen, őt illeti a legfőbb érdem az 1851-ben Londonban rendezett nagyszerű iparműkiállítás körül.

Hogy Albertben az államférfit ép azon közbecsülés vette körül, mely az embert és polgárt átölelte: azt azon eszélyes magaviseletének tulajdoníthatjuk, hogy az ország ügyeibe avatkozástól folyvást távol igyekezett magát tartani; s azon előnyökkel és jogokkal, melyekkel a szerény visszavonulás viszonzásul kitüntették, soha sem akart visszaélni. — De ha véleménye kérdeztetett, megmondá azt mindannyiszor nyíltan, és ílyetén nyilatkozatai anyai államférfi belátást és bölcseséget tanúsítanak, hogy nemcsak a korona titkos tanácsának tagjál felvételre, nemcsak jog adatott neki, a királynő által minisztereinek adott audientiának jelen lenni, de a status legnagyob titkai bizattak rá akkor, midőn Peel Robert még azon szekrény kulcsát is kezei közé tette le, melyben a koronát érdeklő minden depek és jegyzékek állanak.

Albert herczeg halála fölött a legmélyebb gyászban vannak Angliában, s az ő kimulta valóságga nagy veszteség, nemcsak a szigetországra, de Európára is, melynek életkérdéseibe neki befolyása volt, és pedig — mint a török-orosz viszálynál láttuk — mérséklő befolyása.

Árvául három fiu és négy leány gyermeket hagyott. Sz. K.

Irodalom és művészet.

+ (Országgyűlési arcképcsarnok.) A képzőművészeti társulat által kiadott, országgyűlési képviselők arcképcsarnokának "első műlapja pompásan kiállítva megjelent s a következő képviselők igen sikerült arcképeit hozza: Csengery Antal, gr. Andrassy Gyula, b. Podmaniczky Frigyes, Kazinczy Gábor, Jámor Pál, Klauzál Gábor, Kubinyi Ferencz, Szentiványi Károly, Úrményi József, Kubinyi Rudol, Zsarnay Imre, gr. Keglevich Béla, hg. Odeschalchi Gyula, Illésy János, Hajnik Pál, Szelestey László, Horváth Boldizsár, Bárczay Ödön, Beniczky Ödön, gr. Csáky Tivadar, Tanárky Gedeon, gr. Ráday Gedeon, Úrményi Miksa és Kis Miklós. E szép-műlapnak annál nagyobb kelendőséget ohajtunk, minthogy jövedelme a nem rég alakult képzőművészeti társulat céljaira fog fordíthatni.

+ (Hangverseny.) Karácsony másnapján, d. u. 4 1/2 órakor Deutsch Vilmos a Múzeum díszteremében nagy zenekari hangversenyt volt rendezendő, következő műsorozattal: 1) Gyászhangok Széchenyi gróf halálára, szerzette Mosonyi M., előadja a nemzeti színház zenekara; 2) Zongora hangverseny D-moll (40 má) zenekarkísérettel Mendelssohn Bartholdytól; 3) Nagy jelenet és ária Weber, "Oberon" című operájából, előadja Huber Ida; 4) Bevezetés és allegro appassionata, zongorára zenekarkísérettel (92. mű) Schumann Roberttől; 5) Ötös Mozart "Cosi fan tutte" című operájából, előadja Huber Ida, Voggenhuber Vilma, Ellinger és Köszeghi; 6) "Polonaise brillante" Webertől, zongorára és zenekarra alkalmazva Liszt Ferencz által. A hangverseny vasárnapra, dec. 29-re lön halasztva.

+ (Nyelvtan, "hibeszédek.") Náthán Izák, pesti könyvkereskedő előfizetést nyit dr. Meisel F. A. pesti főrabbinak, "az ösatyák mondatai fölötti hibeszédeire," magyarra fordítva Bauer Márkfi Lőrincz, pesti izr. tanító által. A munka 10 füzetben mintegy 50 iven fog megjelenni. Előfizetési ára 3 ft.

+ (Új zeneművek.) Rózsavölgyinél a következő új zeneművek jelentek meg: "Emlék Gyulára" kettős. "Bánk bán" dallamaiból szerzette Erkel Gyula. A 22 lapnyi füzet ára 1 ft. 60 kr. — "Ou vas-tu petit oiseau" ("Hova szállsz, te kis madár?") Ábránd, zongorára szerz. Hess J. Ch. ára 50 kr. — "Szegszárdi szüreti csárdás." Zongorára szerz. Mórty N. Ára 50 kr. — "Bánk bán." Nagy dalmú, Erkel Ferencztől. "Bevezetés" 4 kézre. 50 kr.

+ (Várady Gusztáv "Utolsó Árpád") című eredeti történeti drámájára előfizetést nyit Ifjával. A dráma 6 felvonásban, 9—10 iven február 1-én jelenik meg. A pénzek jan. 20-ig szerzőhöz Sáros-Patakra küldendők. A tiszta jövedelem fele a budai népszínház alapítókéjéhez fog csatoltani. A drámából lapunk ez évi 49. számában közöltünk mutatványt. A darab már több vidéki színpadon előadatot, jelenleg azonban nem lehet színröhezni.

+ (Előfizetési felhívás Kovács Gyula költeményeire.) A Debreczenben a mult nyáron elhunyt jeles költői tehetségű ifju Kovács Gyula költeményeit Bihari Péter kiadni szándékozván, e végett előfizetést hirdet. A hat ivnyi füzet ára 50 kr., díszkötésben 1 ft. A pénzek jan. 15-ig a kiadó czime alatt a debreczeni ref. főiskolára küldendők be. A tiszta jövedelem fele a debreczeni, fele a miskolci ref. iskolában kitűzendő pályadíjakra fog fordíthatni.

+ (A "Szatmári Értésítő") újított kezdve "Tárogató", cím alatt, nagyobbított alakban, hetenkint kétszer fog megjelenni. Kiadó-szerkesztő Bőrkei Imre, lapvezér Ábrai Károly. Előfizetési ára egész évre 7, félévre 4 ft.

+ (Egy munka, mely hiányt pótol.) Mátray Gábor, a magyar szavalt tanára, "A rendszeres szavalt-tan alaprajza" című munkával gyarapította irodalmunkat, melynek tiszta jövedelme a pestbudai zenedében megalapított magyar szavalt-tanszéki könyvtár gyarapítására fordítatik. A munka 230 lapra terjed. Kapható a zenedében az ottani felügyelő szolgánál, füzve 1 ft. 20 kr., vászonkötésben 1 ft. 50 kr.

+ (A "Bolond Miska" ügyében.) Emich Gusztáv, mint kiadó, egy nyilatkozatot tesz közzé, melyszerint azon időre, míg Tóth Kálmánnak a felsőbb katonai törvényszék által is megerősített egy havi fogsága letelik, a "Bolond Miska" felelős szerkesztését Szokoly Viktor vállalta el. Különbben a lap ezental is eddigi alakjában fog megjelenni, dolgozóitársai is a régié maradnak, s a szerkesztői és osztaledkij is a volt szerkesztőt illetik.

+ (A budai népszínházban) Sylvester estéjén egy új alkalmi darab fog előadtni, melyet hir szerint Turcsányi Gyula írt.

+ (Érdekes pályázás.) Győrött Kovács Ödön és Perlaky István elhatározták, hogy két hét alatt mindegyikük egy-egy vigjátékot ír, melynek alapeszméje a féltékenység. Mindkét pályázó két-két aranyat tett le, mely a jobbik darab szerzőjének fog átadtni. Mind a két darab czime: "Ne legyetek féltékenyek," s tegnap voltak egyszerre előadandók a győri színpadon. Hogy ki melyiket írta, az természetesen az előadás előtt nem volt tudva.

+ (Az "Alföld" című, Aradon megjelenő politikai napilap) e napokban küldte szét előfizetési felhívását, melyet a közönség figyelmébe ajánlunk. Az "Alföld" újított kezdve, eddigi elveivel hiven, melyeket mi is szívesen aláírunk, bővebb tartalommal, megváltoztatott alakban, nagy iven fog napokint megjelenni. Ára marad a régi, t. i. egész évre 15 ft, félévre 7 ft 50 kr, negyedévre 3 ft 75 kr.

— (Dr. Kovács István) a békesmegyei kórház orvosa, Des Etanges híres francia dokornak, a politikai ügykilosságról írt igen érdekes és nagybecsű munkáját fordítja magyarra. A jeles könyv, nemcsak a tudomány szakembereinél, hanem a nagy közönségben is rendkívüli érdeklőséget költött az egész külföldön, s fog kelteni bizonyosan nálunk is. A fordítás jeleségről okunk van előre is a legjobb hiszemben lenni.

+ (A "Gazetta di Fiume") című fumei olaszlap, melyet jó irányú szintén ajánlatossá tesz, újított kezdve hasonlag megnagyobbított alakban, s különösen gazdag kereskedelmi s gazdasági érdekű tartalommal fog megjelenni.

Ipar, gazdaság, kereskedelem.

+ (Lukácsy Sándor) az országos magyar kertészeti társulat által kertfelügyelővé megválasztván, újított kezdve a társulat r-palotai kertjének kezelését is átveendő, hol a kertmunkásokat képzőintézetet febr. 1-én megnyitván, abba egyelőre tizenkét, 14 évet betöltött, s irni, olvasni tudó földműves-növendékeket vesz föl, évenkénti 60 ft. élelmezési díj mellett egy, vagy ha kívántatnék, két évi kiképzésre. Az intézeti növendékek kiképzettésk bevégeztével az országos kertészeti társulat részéről kiküldendő bizottmány által megvizsgáltván, oklevelekkel fognak elláthatni. Lukácsy rendes lakású febr. 1-én Rákos-Palotára teendő át.

— (Az "országos Magyar kertészeti társulat" igazgató választmánya) dec. 17-én Ertl Károly alelnök elnöklete alatt tartott ülésében azért, hogy a választmány mind a közgyűlés által benne helyezett bizalomnak megfelelőhessen, mind azon elveknek, melyeket eddig nem csak jegyző könyveiben letett, de eddigi működéseiben is vallott, érvényt szerezhesse, de egyuttal azon czél felé is, melyet a kert vásárlásával elérni ohajtott — közelithessen — a társulat rákos-palotai kertje felügyelőjévé Hútrai Lukácsy Sándor urat választá, s a kertet 1862-ik évi jan. 1-ől szoros felelőség alatt kezelése alá adni elhatározá, oly kikötéssel, hogy 800 ft évi segély pénzért tartozik a társulat pomologiai gyűjteményét nem csak fenntartani, hanem a gyümölcsészeti szakosztály által ki jelölendő új fajokkal évenként szaporítani, — a társulat kertjéből gyümölcs fajokkal a hazában minden gyümölcs kiállításra a társulatot képviselteni. — a középponti állandó kiállításba koronként a gyümölcs fajokból 1—5 darabot küldeni, — évenként szeptember utóljáig az ősz, és febr. 10-ig a tavaszi megrendeléseket tevő társ: tagoknak 10 db. oltó galyat névvel ellátottan, s rendszeren begöngyölve ingyen adni, s illetőleg — a megrendelő költségére elküldeni, 1862-ik ősszel 1000. db., 1863-ik évi ősszel 1500 db., 1864-ben 2000, 1865-ben 2500 és 1866-ban valamint az azutáni minden ősszel 3000 db. 1—2 éves nemesített gyümölcs fát a társulat rendelkezésére adni köteles, melynek fele a tagok, fele pedig a községgé gyümölcs fa iskolák között fog évenként ingyen kiosztatni, köteles továbbá 1—12 növendéket a társulattól 30, a növendéket beküldőtől pedig 60 fíot nyerendő díj mellett a gyakorlati kertészetben oktattani, s élelmezni. Az ekép kert felügyelőnek megválasztott titkár helyébe a köztisztletben álló Kaeskovits Lajos országgyűlési volt képviselő, s Pest városi, visszalépt tanácsnok választott egyhangulag titkárnak, s egyuttal pénztárnoknak. A lemondott, fíradhatatlan szorgalmú Szupa György pénztárnoknak pedig, ki a társulat pénzügyeit díj nélkül kezelé, a pénztár rendbehozása, s a társulat egyéb érdekeinek előmozdítása körül tanúsított buzgalmaért a választmány halás köszönetét jegyző könyvbe iktatni, s ezt kivonatban néki megküldeni rendelé.

+ (A hevesmegyei gazdasági egylet) termény- és iparkiallítása f. hó 15-én nyitattott meg Gyöngyösön. Az egylet a londoni kiallításra buzát, zabot, árpat, repcét, s néhány más érdekes iparozikken kívül 100 palack bort fog küldeni. Másnap az egylet új tisztviselői választattak meg s nagy lakoma tartattott. Harmadik napon 21 jöviseletű család közt jutalmak osztottak ki. A közgyűlés elhatározta az egylet és megye statisztikájának kiadását s 100 ft. pályadíjt tűzött ki a cselédtörvény legjobb vázlatására. Az egylet 22 alapító s 190 rendes tagból áll.

+ (A mátrai bányászati programja) e napokban fog szétküldetni. Czélja az egyesületnek, a Mátrahegységben eddig működött kisebb bányatársulatokat egybeolvasztani s a bányamivelést nagyobb mérvben folytatva, nagyobb nyeresémet eredményezni. Az ügy élén több nagyobb birtoikos áll, u. m. gr. Károlyi György, Brezovay Imre, Gömörly János. Szelényi Gusztáv, Sirk Károly, Katona Lajos, Erdey Pál és Rojko Lajos. Ha a program megjelenik, bővebben fogunk róla szólni.

+ (Gabnahány Horvátországban.) Zágrábban nagyon kezd érezhető lenni a gabona hiánya. Horvátország hegyesebb tájain már is sok család küzd kenyér hiányával az idei mostoha termés miatt, ugy annyira, hogy egy zágrábi tudósítás szerint, a tavalyinál is nagyobb inségnek néznek eléje.

Közintézetek, egyletek.

+ (A magyar Akadémia f. hó 21-iki nagy gyűléséből) a pályázatokat és választásokat illetőleg a következőket írhatjuk: Az Akadémia 200 aranyos nagy jutalma Arany Jánosnak íteltetett oda "kisebb költeményei"-ért; míg a Marczibányi-díjat Czuczor Gergely költeményei nyerték. A Nádasdy-díj, a beadott három pályamű megfelelő nem lévén, ez idén nem adatik ki. Az Ujváry-díj (Széchenyi Pál gr. életírására) hasonlóan nem lehetett oda itelni. A Gorove-díjat (A hazai és külföldi iskolázás az Árpádok alatt). Vass József kegyesrendi tanár nyéré el. A Görögország történetére kitűzött női díj nem adathatott ki. A csillagászati kézikönyvre kitűzött női díjat Hollósy Jusztinián, pannonhegyi benézés és soproni gymn. tanár nyerte el. Az építészettani jutalom nem adathatott ki. A Samuel-díj végre Pogorassy Jánosnak íteltetett oda a magyar hangsúlyról írt értekezéséért. Akadémiai tagokul megválasztattak: 1) a nyelv- és irodalmi osztályhoz rendes tagul: Jókai Mór. levelező tagokul: Budenz Józ. Szilády Aron, Torkos Sándor, Ormós Szigmund és Tóth Kálmán. 2) a történelmi osztályhoz: tiszteltbeli tagul: id. gr. Teleki Domokos; rendes tagul: Ipolyi Arnold; levelező tagokul: Kerékgyártó Árpád, Urházy György, Rosty Pál és Torma Károly. 3) a törvénytudományi osztályhoz: tiszt. tagul: Lónyai Menyhért; levelező tagokul: Dózsa Elek, Falk Miksa, Horváth Boldizsár és Szinovác György. 4) a matematikai és természetudományi osztályhoz: levelező tagokul: gr. Wass Samu, Petkó János, dr. Tóth Sándor, Chyzer Kornél, Márton Lajos, Kondor Gusztáv, és rendes tagul: Hollán Ernő. 5) Külföldi tagokul: Roscher Vilmos, Lyel Károly, Roderich Impy Murchison és Régnault Viktor. Az Akadémia titkáruul egyhangulag Szalay László választott meg.

Mi újság?

+ (Az Akadémia közülése) mult vasárnap az előbbi évekhez képest feltűnőleg csekély közönség előtt ment véghez. Ennek oka véleményünk szerint három körülményben rejlik: Első az, hogy egy kis önfeláldozás kell ahhoz, hogy valaki hideg téli időben több órát fűtetlen teremben töltsön. Második az, hogy a gyűlés nagyon későn, d. e. 11 órakor kezdődött, s tartott d. u. 3 óráig. Ilyenkor a közönség legnagyobb része ebédelni szokott. A harmadik okot az olvasó maga is kitalálhatja. Az akad. tagok csaknem teljes számmal voltak jelen. A gyűlés következő renddel ment véghez: Az elnök gr. Desseffy Emil megnyitó beszéde után, melyet egész terjedelmében közölni fogunk, Toldy Ferencz titoknak az Akadémia 1861. történetét adá elő; utána Szabó József l. tag „egy geologiai értekezést Európa délkeleti részéről"; majd Toldy Ferencz Bajza József elhunyt rendes tag felett emlékbeszédet tartott, mely után még egy jeles értekezés olvastatott föl Ipolyi Arnold r. tag által: „a középkori emlékszerű építészetről Magyarországon." Ez érdekes felolvasások után, melyeket a közönség részvételt hallgatott, Csengery Antal jegyző által a pályázatról történt jelentés, mely után az elnöki zárszó a közülést befejezte.

+ (B. Sina Simon) Pest közelében fekvő három nagy urodalmát hir szerint Ypsilanti herczegnek készül átengedni, ki leányát a legközelebbi farsangon nőül veendő.

+ (Drága hozományi fehérmű.) Mint említők, báró Sina Simon leánya a jövő februárban fog összekelni Ypsilanti herczeggel. Egy bécsi vásonnemű-kereskedés három hó óta 105 varrónőt foglalkodtat a báróhölgy hozományi fehérműjének készítésével. A menyaszony összes hozományi ruhái közszemlére lesznek kiteve.

+ (Deák Ferencz arcképeiből) eddig 7000 ft. folyt be, melynek fele Josephinum, fele az árvaléány-intézet javára fordítottak.

+ (Csillag Róza) a „Hölgyfutár", szerint a jövő hóban néhány vendégszerében fog föllépni nemzeti színpadunkon. Ez talán előhírnöke leendő szerződésének.

+ (Tárkányi József Szabolcsból) értesít, hogy csendbiztossá lett kineveztetését nem fogadta el.

+ (Majláth György, volt tárnok) hosszabb időre külföldre készül. Utlevele három évre szól.

+ (Himlb.) Aradmegyei Kis-Jenő és Csicsér helységek, valamint Aradváros lakosai közt is mutatkozott a hólyagos himlb.

+ (Karácsoni ajándék.) Az Eszterházy-féle sorsjáték 40,000 forintos főnyereményét a sors, mint általában hirlik, egy kolozsvári kereskedőnek juttatta.

+ (A „Két huszárhoz" címzett kávéház tulajdonosa) mint irtuk, mult pénteki bevételét a budai népszínház alapjára ajánlta fel. E napon a kávéház minden zugában megtelt. A pénztárnál a Szöllősy nővérek egyike ülnökölt, míg a másik a népszínház javára kiadott „Thalia" zsebkönyv eladását kezelé. Szépné pedig a népszínház javára aláírású iverket nyújtott a vendégeknek — a kávé mellé. A derék kávé ez áldozatkészégeért megérdemlené, hogy minden nap 10 akó kávéja fogyjon el.

A kávé, Kausér G. által a budai népszínház javára felajánlt egy napi jövedelem 80 ft 61 kr, az ugyanott foganatosított gyűjtés pedig 115 ft 10 krt eredményezett, melyért a népszínház alapítását segélyző bizottmány mind a nevezett derék kávésnak, mind pedig a pénzszedés és gyűjtés körül fáradozott Szépné asszonynak, s Szöllősy Rózsa és Piroksa, valamint Libera Gizella kisasszonyoknak halás köszönetét fejezi ki. — Kausér szép példáját hirszerint Fillingner és Privorszky is követni fogja.

+ (Viharos megyegyűlés és szelid — földrendés.) Zágrábból írják, hogy Varasdmege decz. 17-iki gyűlése viharos volt. Mindkét alispán leköszönt, az ujonczosági ügy miatt. Decz. 18-án reggel Zágrábban gyengo földrendés volt, melyet azonban Kostainiczában erősebben éreztek.

+ (Al adóexequens.) Nincs oly dolog, a mit az iparlovagok a maguk hasznára ne tudnának fordítani, vagy legalább azt meg ne kísérenék. Így a napokban egy jól öltözött uriember jelent meg a váciúton lakó Klingner kereskedő boltjában s 100 fnyi adóhátralékot követelt a boltban volt nő azonnal kimutatta, hogy adója már be van fizetre, de a derék exequens erre nem sokat hajtott, hanem egy magával hozott lakatos által fel akarta nyitattani a szekrényeket, hogy a benne levő holmik „törvényesen" lefoglalja. Azonban a nő sem dugta zsebre a kezét, hanem látva az erőszakoskodást, fejstét ragadott fel az exequens urak ellen, mire ezek azon kijelentéssel, hogy majd látogatásukat ismételni fogják, sietve távoztak. Ez eset elbeszélése szolgáljon figyelmeztetésül a fővárosi lakosoknak, ha valamelyikökhöz exequens urak állitnak be, mielőtt zavuknak hinnének, előbb jól a szemök közé nézzenek.

+ (Macscsazene két török tisztnek.) A „Wiener Ztg" hivatalos jelentés folytán írja, hogy Bihacsból Osman basától a horvát bán viszontüdvözlétre küldött két török tisztnek, szállásuk előtt dec. 18-án este macskazene-t adtak. A tettesek ellen szigoru vizsgálat kezdett.

— (Földrendés.) Verőcze, Slavoniában, dec. 18. délelőtt 1/2 10-kor. Épen ebben a perczben éreztünk egy, fél perczig tartó erős földrázkodást, mely tisztán nyugati irányból kelet felé terjedt. Vajjon érezték-e Pesten? Válcái Imre, urad. márnök. (Pesten nyoma sem volt. Szerk.)

+ (Xantus János hazánkja) a f. hó 18-ki esti vonattal érkezett fő városunkba. A pályafőnél tisztelő nagy számmal várakoztak rá s az érkezést az egyetemi ifjuság részéről Sebők Imre üdvözölte, mire Xantus magát az ifjuság szives emlékébe és barátságába ajánlá s ezek éljenie közt távozott Kubinyi Agoston muzeumi igazgató lakására, ki őt szállásra magához hivta.

+ (Xantus János hazánkja) az egyetemi dalárda decz. 19-én este a muzeumi kertben, az igazgató lakása előtt, hol Xantus szállva van, több kardal elzengésével tisztelte meg. Derék hazánkja a jövő tavaszszal ismét visszatulzik Amerikába.

— (Lemondások.) A mult héten Békésmegye minden községének előjárói beadták lemondásukat a kir. biztosnak.

+ (Kossuth Tricszben.) A napokban egy amerikai hajó érkezett Tricszbe, melynek neve: „Kossuth."

+ (Egy elfogott család.) Váczon közelebb egy csalót fogtak el, ki papi öltözetben akarta rászédni a hívőket.

— (Sorsházás.) A deczember 21-én Bécsben rendezett nagy pénzlotteria húzása alkalmával nyeresz számok lettek: 115812 sz. ny. 80,000 ft; 263371 sz. ny. 30,000 ft; 14976 sz. ny. 20,000 ft; 5701 sz. ny. 10,000 ft; 196,277 és 112,845 sz. ny. 5000 ft; 224,013, 221,437 és 166,911 sz. ny. 4000 ft; 174,383, 45,294, 90,561, 269,810 sz. ny. 3000 ft; 213,798, 143,235, 189,631, 144,266, 95,105 sz. ny. 2000 ft; 213,357, 241,672, 183,310, 24,839, 68,441, 176,613, 208,203, 51,896, 145,466, 155,565, 40,142, 166,978, 185,550, 101,427, 142,781 és 47,044 sz. ny. 1000 ft. — A 230 és 97 series minden sorsszáma 10 ft; a 265 és 183 seriesek számai 5 ftot nyernek. A többi nyeresz 500 forinttól 50 ftig szállnak le.

Felszólítás hazánk természetüéhez.

Xantus János tisztelt hazánkja által szándokunk az „Észak amerikai statusok kertész-gazdasági egyleteivel" viszonyos összeköttetésbe jóni. Ugyanis föl vagyunk szólítva, hazánkban termő gazdasági magvak megküldésére, ők is a viszonyosság elvénél fogva minden nálok dívatban levő gazdasági és kertészeti magvakat nekünk megküldenek; melyeket megérkezésükkor ingyen szétosztandunk hazánk termelőinek.

Ugyanezt teszszük Európa többi hason intézeteivel is. Minek folytán tisztelettel kérjük hazánk minden rangu természetit, miszerint minden gazdasági magvakból milyenek: luczerna, löhere, baltaczim, bükköny stb., fűmagok — legalább egy-egy itezét beküldeni sziveskedjenek:

az első magyar kertész-gazdasági ügynökségnek

(Pest, Józsefstr. 14-ik szám.)

O. Dr. Pólya József.

Girókuti P. Ferencz.

Nemzeti színházi napló.

Péntek, decz. 20. „Tündérújak“ Francia színmű 5 felv. Munkácsy-F-nét, ki hosszas betegeskedése után, ma lépett föl először, kiléptek a közönség zajos tapssal fogadta. Ő és Szerdahelyi legtöbbet tettek az előadás érdekesítésére.

Szombat, decz. 21. Másodszor: „Szép Ilon.“ Eredeti dalmű 4 felv. Szövegét Vörösmarty balladája után írta Fekete Mihály, zenéjét Mosonyi Mihály. Zeneirodalmunk ez új dalműben egy igaz gyöngyöt nyert. Sok dicsőretest hallottunk róla már színrehozatala előtt is, s e dicsőretestet most igazolva láttuk. Mosonyi új dalműve már első hallásra is elragadja a hallgatót, annál inkább, mert végtől végig tösgyökeres magyar stílusban van írva. Ellenben a dalmű szövegéről nem sok dicsőretestet lehet mondani, jó alatt áll az a magas röptű zenéhez képest. A darabról, előadása előtt az a hír szárnyalt, hogy eredetileg nagyon hosszú volt, úgy hogy egy egész felvonással meg kellett rövidíteni. Azonban a rövidítés, mint mondják, idegen kezek által annyira ment, hogy most már alig lehet vele a dalművek előadására fordítani szokott időt kihuzni. Ennek következtében a szerző, mint halljuk, a kihagyott részeket ismét vissza fogja állítani. Az előadás pontos, összesség volt. Hollósy-L-né (Ilon) elragadóan szép énekével egy új gyöngyöt tűzött művészi érdemkoszorujába. Bignio (az öreg Peterdi) szép éneke mellett játékaért is elismerést érdemel. Kőszeghy és Ellinger (Mátyás király) dicsőretesten működtek közre.

Vasárnap, decz. 22. A budapesti kereskedelmi nyugdíj és betegpótló egylet javára rendkívüli béreltszűnettel: „Zenészet, szavalati és ének akadémia.“ Az érdekes program 2 szakaszból s 16 pontból állt. A hangversenyben színházunk legkitűnőbb tagjai működtek közre, azon kívül pedig még egy pár széptehetségű műkedvelő is lépett föl. A megerősített zenekar Erkel Ferencz vezénylete alatt kitűnően játszott. Reményit kiléptek nagy tapsviharral fogadta a közönség, mely játéka után ujjalag kitört s addig meg sem szűnt, míg egy más népdalt is el nem játszott. Felekiné „Szilágyi Erzsébetet,“ s Szerdahelyi, Petőfi „Vándorlegény“ című költeményét nagy tetszés közt szavalta. Az énekrészben a dicsőség koszoruja természetesen Hollósy-L-nét illeti, ki a színi nem akaró tapsvihart csak azáltal csillapíthatta le, hogy az általa énekel népdalok egy részét ismételte. Szóval, a hangverseny minden tekintetben jelesen ütött ki; a rendezés, a színpad földiszipítése, nagy gondot árult el; a színház a szokatlanul felemelt árak dacára zsufolásig megtelt.

Hétfőtől, decz. 23-tól kezdve 25-ig nem volt előadás.

Budai népszínház.

Ezuttal csupán két előadást jegyezhetünk föl. Egyik a dec. 20-iki, midőn Szigligeti jól ismert „Czigány“ — átadták, melyben „Rózsai, szerepét Szépné kitűnően, az öreg „Zsiga“, szerepét pedig Bihari, megfélemtető sikerrel adta. Közönség nagyon mérsékelt számmal. — Másnap, dec. 21-én Dósa jutalmára a „Nagyapó“ című népszínmű adatott, fájdalom, igen csekély közönség előtt, pedig Dósa, ki a népszínház egyik legjobb tagja, tele színházat érdemelt volna. A közönség a jutalmazottat kiléptek virágok és tapsokkal fogadta, tisztelői pedig aranyórával lepték meg. Dósa a cím-szerepet nagy természetességgel adta.

Dec. 22-re ének-, szavalati és zeneakadémia volt tervezve, de mint halljuk, az előadás főlsőbb helyről betiltatott. — A karácsonyi ünnepek alatt szünet volt.

Szerkesztői mondanivaló.

5891. Debreczen. X. A levél az Orkusba fuladt. Tessék ezt egy érteni, a hogy ma napon szükség. Szélidőbb modort kívánunk az idők.

5892. Baeska Sz. I. A cikk igen gyakorlati és közérdekű. Örömmel adunk neki helyet lapjainkban.

5893. Kis-Ujszállás. F. L. Lapunk érdekében kifejtett buzgalmaért szíves köszönetünket, igen sajnáljuk, hogy ama „lapis offensiois“-ra nézve nem teljesíthetjük ön kívánságát. Alig értjük az eseményt, s ilyenmü mystificatio nem tartozik a természetes dolgok közé. Azonban fennálló irodalmi szabályainknál fogva az írományt egy ideig ki nem adhatjuk. Később szívesen s addig is bárkinek megmutathatjuk.

5894. Hanva. Az újabb terméket, az anyagot és a többit. Legszívesebb készségre talált. Kérjük már most a feltételeket, az anyagot és a többit.

5895. Imre király. Jóni fog.

5896. O. Asszonyfa. H. I. Ily modoru levelekkel mostanában nem boldogulhatunk mert az mind kutba esik. Tudja ön mit tesz az magyarul? Szélidőbb nótákat kérünk.

5897. Vagy-vagy. Sok furcsa dolgot olvastunk már levelemzőt pályánkon, de ennél kétségbeesőbb érthetlenséget még alig. Bizony bizony kiadjuk.

5898. Bécs. Sz. L. Az utazási rajz apró részletekbe megy át, melyek külön, önálló munkában méltó helyet foglalhatnak, de egy lap szűk körébe nem férnek. Legjobb akaratunk mellett sem folytathatjuk tovább. Mutatványának az eddig közölt töredékek elég érdekesek valának.

5899. III. Napoleon. Ily irányu felfogást nem tartunk kor- és czélszerűnek. A közlés szükségét nem látjuk át. Nézetünk ellenkezik ezuttal — de azért e körülmény ne változtasson semmit eddigi bizalmas viszonyunkon.

5900. Löese. B. T. A lapmegrendelés megtörtént — a többi indul.

5901. Békés. Sz. K. Az arczkép érdekes; a többi is megjött.

59 2. Somlyó mellől. Ön a n.-váradai püspöki fürdő bérlőjeül más embert szeretne, nem a mostani. Ezt az illető uradalom fogja figyelembe venni.

5903. Deés. P. F. Köszönettel vettük az érdekes ismertetésekét. Az illető rajzok készülnek.

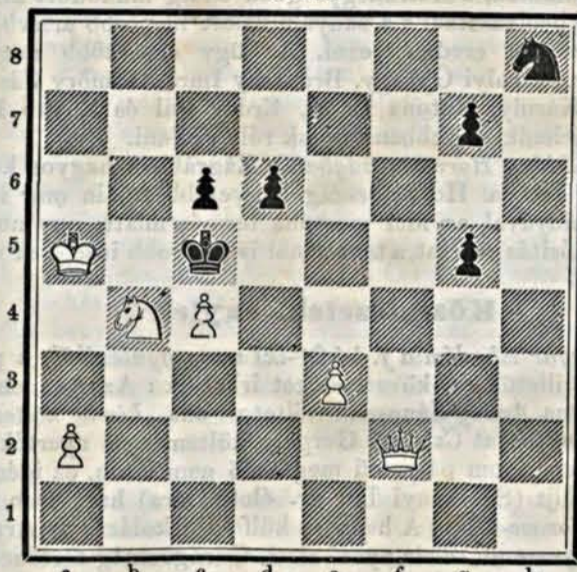
5904. Losonez. K. J. Még mindig nem jöhettünk birtokba a sürgött képnek. Ez oka a késedelemnek, semmi egyéb. De a jó sohasem késik, s elébb-utóbb teljesítjük közös ohajtásunkat.

SAKKJÁTÉK.

105-ik sz. feladvány. — Dragatintól (Sz. Wallburgban).

(Megjelent a „Berlini sakkújság“ ez évi folyamában.)

Sötét.

Világos.

Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

A 100-ik sz. feladvány megfejtése.

(Roll J. B.-től.)

Világos.	Sötét.	Világos.	A)	Sötét.
1) Kd6-e7	Fc4-f3A)	1) . . .		Kh5-h6
2) Ve6-f5+	Kh5-h6	2) Hg6-f8+		g7-g6
3) Hg6-e7	tetszés szerint.	3) Ve6-f6		tetszés szerint.
4) He7-v.V-+		4) Vf6-+		

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Lessen: báró Meszén-István. — Pesten: Cselkó György. — B.-Ujvárosban: Kovács Lajos. — Kis-Sadlói pusztán: Puszták fia. — Berhidán: K-y. — Kecskeméten: Horváth György. — Pásztón: Kovács Zsigmond. — Parabutyban: Rothfeld József. — Kis-Tapolcsányon: Büttner Géza.

17. számú játszma. — Kolisch és Paulsen között.

(Evans-csel.)

Angolhonban két ifju, de erős játékos, — Kolisch és az amerikai Paulsen, — mult hónapokban híres harcokat vívt egymás ellen a sakkjátelek mellett. Győztes az leendett, ki ellenfelétől kilencz játszmát hamarabb nyer. A küzdés hónapokig tartott; már Paulsen hat, Kolisch öt játszmában volt győztes, de a döntetlen játszmák száma tizennyolczra szaporodván, nem igen boldogultak egymással, a verseny félbe szakadt; eredménye csak néhány győnyörtü játszma lón, melyeknek szebbjeit mi is közöljük.

Világos (Kolisch).	Sötét (Paulsen).	Világos (Kolisch).	Sötét (Paulsen).
1) e2-e4	e7-e5	13) d5-d6	c7-d6:
2) Hg1-f3	Hb8-c6	14) Hb1-c3	b7-b6
3) Ff1-c4	Ff8-c5	15) Hc3-d5	Ha5-b7
4) 0-0	Hg8-f6	16) Hf3-d4	Hb7-c5
5) b2-b4	Fc5-b4:	17) Vd3-c3	Hc5-e6
6) c2-c3	Fb4-c7	18) Fa3-b2	Fc7-f6
7) d2-d4	e5-d4:	19) Hd4-c6	d7-c6:
8) c3-d4:	Hf6-e4:	20) Hd5-f6:	g7-f6:
9) d4-d5	Hc6-a5:	21) Ve3-h6	d6-d5
10) Fc4-d3	He4-c5	22) Fb2-f6:	Vd8-d6
11) Fc1-a3	Hc5-d3	23) f2-f4:	Bf8-e8
12) Vd1-d3:	0-0	24) Bf1-f3	foladta.

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-oros naptár	○ Nap-kelet nyug.	Israelit. naptár	☾ Hold-kelet nyug.
December—Január (1862)		Dec. (6)	6. p.	Tebet	6. p. 6. p.
29 Vasár.	F Tamás vér	F Jonath	17 A 27	Dán.	7 47 4 17 26
30 Hétfő	Dávid király	Dávid	18	Sebestyén	7 47 4 18 27 (kirek.)
31 Kedd	Szilveszter p	Szilv p.	19	Bonifác	7 47 4 19 28 Sadluc.
1 Szerda	Ujév k. kar.	Pet. Sán.	20	Dec. 1861.	7 50 4 18 29 Te. 5622
2 Csütör.	Makár. Ábel	Ábel Bél	21	Juliána	7 50 4 19 1 Sch. R.
3 Péntek	Genovéva sz	Dán Ol.	22	Anasztasia	7 50 4 20 2 Dániel
4 Szomb.	Titus püsp.	Iza	23	10 vertan.	7 50 4 21 3 18. Sab

Holdnegyed: ● Ujhold másodikban 31-én, 3 óra 10 percz délután.

TARTALOM.

Benkő József (arczkép). Vass József. — Jertek vissza . . . Körödy B. Sándor. — A debreczeni kastély (vége) Jókai Mór. — Veszprém város (képpel). — Lovasposta Kaliforniában (képpel). — A magyarok régi vallásos szertartásai (vége). — Kondory József. — Enekelő égr. — Solyomkő romjai (képpel). — Aranymondatok (vége). — Tárház: Albert herczeg, az angol királynő férje. Sz. K. — Irodalom és művészet. — Ipar, gazdaság, kereskedés. — Közintézetek, egyletek. — Mi újság? — Nemzeti színházi napló — Budai népszínház. — Szerkesztői mondanivaló. — Sakkjáték. — Hetinaptár.

Felelős szerkesztő Pákh Albert: (lak. magyar-utca 1. sz.)